

CZŁOWIEK-RODZINA-PRAWO

W tym numerze:

Magdalena Mazurek Oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty świadczeń alimentacyjnych	3–10	Magdalena Mazurek Debtor's statement on submission to execution as to the obligation of the payment of maintenance	11
Marta Greszata - Telusiewicz Pewność moralna; procedura wyrokowania; pojęcie wyroku; formalne elementy wyroku; skarga o nieważność wyroku (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część XII)	13-17	Marta Greszata - Telusiewicz La certitude morale; la procédure du senetence; la notion du senetence; les éléments formels du senetence; la plainte en nullité contre la sentence (Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie XII)	18
Marta Greszata - Telusiewicz Apelacja; stan rzeczy osądzonej i nowe wniesienie sprawy; przywrócenie do stanu poprzedniego; opłaty sądowe i bezpłatna pomoc; wykonanie wyroku (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część XIII)	19-22	Marta Greszata - Telusiewicz L'appel; la chose jugée et la nouvelle présentation de la cause; la remise en l'état; les dépens et l'assistance judiciaire gratuite; l'exécution de la sentence (Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie XIII)	23
Piotr Telusiewicz Świadome rodzicielstwo a prawo do przerwania ciąży. Kolejna dziwna pomyłka posłów	25		
Małgorzata Wyźlic Prawo rodziców do nauczania własnych dzieci	26		

***Polskie prawo rodzinne
— aktualności***

Oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty świadczeń alimentacyjnych

1. Notarialny tytuł egzekucyjny jest instytucją znaną polskiej procedurze cywilnej, unormowaną w art. 777 § 1 pkt 4-6 ustawy z dnia 17 listopada 1964 roku - Kodeks postępowania cywilnego [Dz. U. Nr 43, poz. 296 ze zm., dalej: k.p.c.]. W niniejszym opracowaniu podjęto próbę przedstawienia charakteru prawnego tegoż tytułu egzekucyjnego w sytuacji, gdy jego mocą regulowany jest stosunek alimentacyjny, a także rozprawienia się z problemami mogącymi powstać w toku jego wykonania. Głównym zamierzeniem było ukazanie odrębności dotyczących sporządzenia i wykonania notarialnego tytułu egzekucyjnego w zestawieniu z procedurą przymusowej realizacji wyroków sądowych. Opracowanie zawiera także propozycję możliwych rozstrzygnięć sytuacji dyskusyjnych oraz ocenę korzyści płynących dla wierzyciela alimentacyjnego z zastosowania wariantów tytułu przywidzianych w powołanym przepisie.

Niniejsze opracowanie poświęcone zostało zagadnieniom proceduralnym związanym z oświadczeniem dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty rat alimentacyjnych. W tekście nie poruszono natomiast kwestii dopuszczalności umownego regulowania stosunków alimentacyjnych, jak też zagadnień materialnoprawnych związanych z tematem. Pierwszy z problemów przesądzony został w oparciu o pogląd wyrażony w Uchwale Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 roku, sygn. akt III CZP 85/13, [W zdaniu pierwszym Uchwały Sąd Najwyższy stwierdził, że dopuszczalne jest nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji świadczeń alimentacyjnych], oraz przeważające w nauce zapatrywanie, zgodnie z którym akt notarialny uważany jest za alternatywny sposób kształtowania stosunków alimentacyjnych. Zagadnienia związane z drugim zostały natomiast ograniczone do niezbędnego minimum.

2. Za punkt wyjścia w rozważaniach na temat notarialnego tytułu egzekucyjnego regulującego zobowiązanie alimentacyjne posłużyć powinno przytoczenie podstawowych pojęć związanych z tą materią. Pierwszym z nich jest obowiązek alimentacyjny, przez który w nauce rozumie się obowiązek dostarczania środków utrzymania, a w miarę potrzeby także środków wychowania, spoczywający przede wszystkim na krewnych [J. Ignatowicz, M. Nazar, Prawo rodzinne, Wydanie 4, Warszawa 2012, str. 392.]. Definicję tę należy jednak uzupełnić poprzez podkreślenie bieżącego charakteru potrzeb uprawnionego, na które świadczyć ma zobowiązany [Za takim pojmowaniem obowiązku alimentacyjnego opowiedział się Sąd Najwyższy w uzasadnieniu do Uchwały z dnia 5 lipca 1995 roku, sygn. akt III CZP 86/95, OSNC 1995, nr 11, poz. 161]. Będzie to miało istotne znaczenie z punktu widzenia problematyki zastosowania właściwej podstawy dla oświadczenia o poddaniu się egzekucji składanych w różnych sytuacjach.

Przybliżenia wymaga również sama istota stosunku alimentacyjnego, stanowiącego tło dla sporządzenia omawianego tytułu egzekucyjnego. Jest to stosunek obligacyjny, którego stronami są indywidualnie określone osoby. Jego treść sprowadza się do tego, że uprawnionemu przysługuje roszczenie o alimenty (wierzytelność), a zobowiązany musi spełnić odpowiadające temu roszczeniu świadczenie alimentacyjne (dług) [J. Ignatowicz, M. Nazar, Prawo ..., str. 393.]. W momencie sporządzania notarialnego tytułu egzekucyjnego mamy do czynienia ze zaktualizowanym obowiązkiem alimentacyjnym, w którym wierzyciel znajduje się w potrzebie, a dłużnik może na jego potrzeby świadczyć. Prawo do pobierania świadczeń alimentacyjnych określane jest pojęciem renty alimentacyjnej [Ibidem, str. 395].

3. W ramach opisanego wyżej stosunku alimentacyjnego, wierzyciel jest uprawnionym, zaś dłużnik zobowiązany [Ibidem, str. 395]. Pojęciami „wierzyciela” i „dłużnika” posługuje się także kodeks postępowania cywilnego określając strony czynności prawnej, w wyniku której dochodzi do poddania się egzekucji. W literaturze panuje jednak jednolity pogląd, iż wyrażenia te zostały użyte w znaczeniu stron postępowania egzekucyjnego, nie zaś w znaczeniu podmiotów obligacyjnego stosunku prawnego [A. Jakubecki, *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, Rejent 1998, nr 12, str. 70, F. Zedler, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Rejent 1998, nr 7-8, str. 67 i nast.].

Poddanie się egzekucji aktem notarialnym jest jednostronną czynnością dłużnika. Wierzyciel nie jest jej stroną, choć poddanie się egzekucji następuje właśnie na jego rzecz. Aby mogło być skuteczne, niezbędne jest istnienie po stronie wierzyciela podmiotowości prawnej. Podmiotowość w prawie cywilnym wiąże się ze zdolnością prawną, która przysługuje między innymi osobom fizycznym. Aby oświadczenie woli dotyczące poddania się egzekucji co do określonego obowiązku zachowania się wywołało skutki prawne,

**Magdalena Mazurek, doktorant w Katedrze Postępowania Administracyjnego,
Uniwersytet Jagielloński**

musi być ono złożone przez osobę wyposażoną w taką zdolność. To samo tyczy się wymogu posiadania pełnej zdolności do czynności prawnych. Dla swej skuteczności, omawiane oświadczenie musi dotrzeć do wierzyciela, a zatem musi on posiadać zdolność do czynności prawnych. Tylko wówczas będzie kompetentny do odbierania oświadczeń. W razie braku zdolności do czynności prawnych po stronie wierzyciela, oświadczenie o poddaniu się egzekucji powinno być adresowane do podmiotów uprawnionych do jego reprezentacji [M. Walasik, *Poddanie się egzekucji aktem notarialnym*, Warszawa 2008, s. 144-145].

Umowy o alimenty są najczęściej zawierane celem regulowania wysokości świadczeń alimentacyjnych należnych małoletniemu od jednego z rodziców - w takich sytuacjach, za niepełnoletnie dziecko działał będzie jego rodzic. Realizacja postanowień umowy może zostać dodatkowo zabezpieczona poprzez złożenie przez dłużnika oświadczenia o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty poszczególnych rat alimentacyjnych. To jednostronne oświadczenie woli dłużnika może zostać złożone w treści umowy, bądź też w samodzielnym akcie notarialnym. W sytuacji konstruowania umowy o alimenty przed notariuszem, oświadczenie to dłużnik składał będzie przedstawicielowi ustawowemu uprawnionego małoletniego. Osobami biorącymi udział w czynności notarialnej będą zatem rodzice lub prawni opiekunowie, mimo iż beneficjentem świadczeń alimentacyjnych stanie się małoletni, w opozycji do sytuacji, w której w drodze aktu notarialnego regulowany będzie obowiązek alimentacyjny wobec pełnoletniej osoby, czyli na przykład zstępnego po ukończeniu osiemnastego roku życia lub też rozwiedzionego małżonka. W drugiej z możliwych sytuacji - kiedy to dłużnik będzie składał samodzielne oświadczenie do aktu notarialnego - wymienione podmioty staną się jego adresatami, mimo, że ich udział w czynności notarialnej nie będzie obligacyjny.

Podmioty stosunków prawnorodzinnych, do jakich należy stosunek alimentacyjny, stają się jego stronami *ex lege* na skutek zaistnienia zdarzeń takich jak urodzenie lub małżeństwo. Oświadczenie o poddaniu się egzekucji może zatem złożyć tylko ta osoba, na której z mocy prawa ciąży obowiązek alimentacyjny w stosunku do konkretnego uprawnionego. Niedopuszczalne jest bowiem zbycie wiarygodności alimentacyjnej, jej potrącenie oraz zrzeczenie się prawa do alimentacji w ogólności. Co za tym idzie, strony stosunku alimentacyjnego nie mogą ulec zmianie w następstwie dokonania czynności prawnej. Jedyna możliwa zmiana może nastąpić po stronie uprawnionej, gdy małoletni wierzyciel osiągnie pełnoletniość. Wówczas, odpadnie konieczność reprezentowania go przez przedstawiciela ustawowego i zyska uprawnienie do samodzielnego działania.

4. Artykuł 777 § 1 k.p.c. zawiera katalog tytułów egzekucyjnych, które – po zaopatrzeniu w klauzulę wykonalności – stają się tytułami wykonawczymi w myśl art. 776 k.p.c. [Art. 776 k.p.c.: *Podstawą egzekucji jest tytuł wykonawczy, jeżeli ustawa nie stanowi inaczej. Tytułem wykonawczym jest tytuł egzekucyjny zaopatrzony w klauzulę wykonalności*]. Tytuł egzekucyjny definiuje się jako dokument urzędowy stwierdzający istnienie i zakres nadającego się do egzekucji roszczenia wierzyciela i jednocześnie istnienie oraz zakres obowiązku prawnego dłużnika [E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 134].

Zawarty w powołanym przepisie katalog tytułów egzekucyjnych jest katalogiem zamkniętym i nie podlega wykładni rozszerzającej. Jak zauważa A. Marciniak: *Przepis art. 777 k.p.c. ma charakter bezwzględnie obowiązujący, wobec czego zasięg jego działania nie może być wyłączony, zmieniony lub ograniczony odmienną wolą stron. W szczególności nie ma żadnego znaczenia prawne umowne nadanie mocy tytułu egzekucyjnego innym aktom niż wymienione w art. 777 k.p.c. Ustawodawca może według własnego uznania wprowadzać do obowiązującego porządku prawnego nowe, dotychczas nieznanne typy tytułów egzekucyjnych; może również istniejące dotychczas typy tytułów egzekucyjnych likwidować* [A. Marciniak, [w:] K. Piasecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz do art. 506–1088*, t. II, Warszawa 2006, s. 628].

Dla powstania tytułów egzekucyjnych wymienionych w powołanym przepisie niezbędne jest przede wszystkim zachowanie wymaganej dla nich formy, czyli formy aktu notarialnego. Akt notarialny jest dokumentem urzędowym sporządzonym przez notariusza (stosownie do treści art. 79 PrNot) ewentualnie zastępcę notarialnego lub aplikanta notarialnego (art. 1 § 2 PrNot), zawierający elementy wskazane w art. 92 PrNot.

W obecnym stanie prawnym tytułem egzekucyjnym może być akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej lub wydania rzeczy oznaczonych co do gatunku, ilościowo w akcie określonych, albo też wydania rzeczy indywidualnie oznaczonej,

gdy w akcie wskazano termin wykonania obowiązku lub zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie (art. 777 § 1 pkt 4 k.p.c.). W praktyce reżim ten jest najczęściej wykorzystywany do składania oświadczeń o poddaniu się egzekucji w następstwie zawarcia umowy alimentacyjnej. Sporządzony w myśl powołanego przepisu akt notarialny przybiera kształt umowy lub samego tylko jednostronnego oświadczenia woli zobowiązanego do alimentacji, w której dłużnik - złożonywszy zapewnienie o istnieniu ciężącego na nim obowiązku alimentacyjnego - przyjmuje na siebie zobowiązanie do uiszczania na rzecz wierzyciela comiesięcznych kwot pieniężnych w określonej wysokości. Ustanawia przy tym termin spełniania świadczenia oraz ewentualne odsetki, stanowiące „sankcję finansową” za niedochowanie terminu. Wreszcie, dłużnik składa oświadczenie o poddaniu się egzekucji wprost z aktu notarialnego co do obowiązku płatności każdej raty przy wskazaniu początkowego terminu świadczenia. Obecność drugiej strony umowy o alimenty przy sporządzaniu takiego aktu notarialnego nie jest obligatoryjna, co wynika z charakteru tego oświadczenia, będącego jednostronną czynnością dłużnika.

Funkcję tytułu egzekucyjnego pełni również akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji i który obejmuje obowiązek zapłaty sumy pieniężnej do wysokości wprost określonej w akcie albo oznaczonej za pomocą klauzuli waloryzacyjnej. Ma to miejsce, gdy w akcie wskazano zdarzenie, od którego uzależnione jest wykonanie obowiązku, jak również termin, do którego wierzyciel może wystąpić o nadanie temu aktowi klauzuli wykonalności (art. 777 § 1 pkt. 5). Dopuszczalność oznaczenia wysokości zobowiązania poprzez wskazanie jego górnej kwoty umożliwia poddanie się egzekucji co do roszczeń, które powstaną w przyszłości, również ze stosunków prawnych nieistniejących jeszcze w chwili składania oświadczenia. Oświadczenie takie może być złożone, gdy rozmiar obowiązku nie jest jeszcze znany, co ma miejsce między innymi w stosunkach o charakterze ciągłym [M. Romańska [w:] J. Ignaczewski, M. Karcz, W. Maciejko, M. Romańska, *Alimenty. Komentarz*, 2. Wydanie, Warszawa 2011, str. 406]. Co prawda, stosunek alimentacyjny należy do takich właśnie zobowiązań, jednak możliwość zastosowania omawianego trybu do konstruowania tytułu egzekucyjnego dotyczącego alimentów wydaje się dyskusyjna. Rozważany przepis może być wykorzystany w przypadku roszczeń przyszłych lub o nieznanym rozmiarze. Natomiast obowiązek alimentacyjny – jako polegający na zaspokajaniu bieżących potrzeb – nie mieści się w tej kategorii.

Ocena praktycznego użycia omawianych trybów poddania egzekucji musi zostać dokonana z uwzględnieniem treści art. 786 § 1 kpc. Przepis ten znajduje zastosowanie w sytuacji, gdy wykonanie tytułu egzekucyjnego jest uzależnione od zdarzenia, które powinien udowodnić wierzyciel i dla uzyskania klauzuli wykonalności wprowadza wymóg dostarczenia dowodu tego zdarzenia w formie dokumentu urzędowego lub prywatnego z podpisem urzędowo poświadczonym. Uzależnienie wykonalności tytułu od zaistnienia „zdarzenia” dopuszczalne jest zarówno na gruncie art. 777 § 1 pkt 4 kpc, jak też pkt. 5. Z kolei, istnienie wspomnianego wymogu może w praktyce powodować trudności w realizacji tytułu. Należy się zatem zastanowić, w jaki sposób będzie on oddziaływać na stosunek alimentacyjny, ukształtowany poprzez złożenie oświadczenia o poddaniu się egzekucji w trybie art. 777 § 1 pkt 4 i 5 kpc. Wydaje się, że w opisanym stanie faktycznym, zdarzeniem, od zaistnienia którego strony uzależnią będą wykonanie aktu, będzie najczęściej brak zapłaty rat alimentacyjnych, natomiast zaistnienie tego zdarzenia będzie musiał udowodnić uprawniony. W tym miejscu powstanie problem, w jaki sposób udowodnić coś, co nie nastąpiło. O ile za dowód uiszczenia należności może posłużyć potwierdzenie dyspozycji przelewu lub też pokwitowanie odbioru przez wierzyciela dłużnej kwoty, a dokumenty te spełnią wymagania stawiane przez art. 786 § 1 kpc co do formy, o tyle udowodnienie przez wierzyciela braku zapłaty tejże kwoty może okazać się niemożliwe. Z tego względu, uzależnienie wykonania tytułów egzekucyjnych przewidzianych w art. 777 § 1 pkt 4 i 5 kpc od „zdarzenia” jawi się jako niekorzystne z punktu widzenia interesu uprawnionego do alimentów.

Rzadziej wykorzystywanym w praktyce, jednak również uwzględnionym w katalogu tytułem egzekucyjnym jest akt notarialny określony w punktach 4 lub 5 art. 777 § 1 kpc, w którym to niebędąca dłużnikiem osobistym osoba, której rzecz, wierzytelność lub prawo obciążone jest hipoteką lub zastawem, poddała się egzekucji z obciążonego przedmiotu w celu zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej zabezpieczonemu wierzycielowi (art. 777 § 1 pkt 6 kpc). Zastosowanie powyższego trybu poddania się egzekucji będzie miało miejsce w sytuacji, gdy wierzytelność o zapłatę alimentów lub renty o charakterze alimentacyjnym zostanie zabezpieczona hipoteką lub zastawem [*Ibidem*, str. 406].

Na tle realizacji opisanego wyżej tytułu egzekucyjnego pojawiają się pewne niejasności. Dyskusyjna jest mianowicie kwestia pierwszeństwa w zaspokajaniu wierzytelności alimentacyjnych, gdy jedna z nich ustalona zostanie w oświadczeniu dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty comiesięcznych kwot pieniężnych, zaś druga – zabezpieczona hipotecznie. O ile bowiem roszczenia alimentacyjne co do zasady mają pierwszeństwo w egzekucji, o tyle należności zabezpieczone hipotecznie egzekwowane są w dalszej kolejności (jak wynika z art. 1025 kpc). Do zestawienia omawianej problematyki należy dodać sytuację, w której ta sama nieruchomości zostanie obciążona kilkoma hipotekami, z których jedna – nie korzystająca z pierwszeństwa czasowego – zabezpieczać będzie należności alimentacyjne. Rozstrzygnięcia wymaga zatem problem umiejscowienia wierzytelności objętej tytułem egzekucyjnym z art. 777 § 1 pkt 6 kpc w sekwencji przymusowo realizowanych świadczeń.

Rozważania mające doprowadzić do zajęcie stanowiska wobec zasygnalizowanego wyżej problemu wypada rozpocząć od przypomnienia, że przy wykorzystaniu ograniczonych praw rzeczowych zabezpieczane są nie alimenty, lecz zaległości alimentacyjne oraz regresy w związku z zaspokojeniem należności alimentacyjnych przez niezobowiązanego. Świadczenie alimentacyjne ze swej istoty ukierunkowane są na zaspokajanie bieżących potrzeb, w opozycji do zabezpieczenia hipotecznego, które znajduje zastosowanie na przyszłość – w razie powstania zaległości płatniczych. Prowadzi to do wniosku, że świadczenia egzekwowane w następstwie zabezpieczenia ich hipoteką nie będą już przeznaczane na bieżące potrzeby uprawnionego, mogą co najwyżej pełnić funkcję regresową w stosunku do kosztów, które poniósł on na swoje utrzymanie.

Z drugiej jednak strony, zabezpieczenie hipoteką należności alimentacyjnych nie pozbawia ich przecież cech, z uwagi na które świadczenie alimentacyjne uzyskało pierwszeństwo w zaspokajaniu przed innymi wierzytelnościami. Podkreślenia wymaga akcesoryjność zabezpieczenia hipotecznego w kontekście stosunku prawnego, z którego wynika roszczenie. Stąd też poprawne wydaje się rozwiązanie polegające na zaliczeniu obu wierzytelności (z pozoru tylko pozostających w kolizji) do tej samej kategorii zaspokojenia. Pozwoli to na zastosowanie zasady proporcjonalnego zaspokojenia wierzycieli, przy założeniu, że kwota uzyskana z egzekucji nie wystarczy na całkowitą spłatę wierzytelności.

Jak się więc okazuje, piętrzące się wątpliwości na tle pierwszeństwa w realizacji omawianego tytułu tworzą przestrzeń do dalszych, bardziej szczegółowych rozważań.

5. Sporządzony w myśl omówionych wyżej przepisów akt notarialny staje się tytułem egzekucyjnym. Aby jednak mógł stanowić podstawę egzekucji sądowej świadczeń alimentacyjnych, niezbędne jest zaopatrzenie go w klauzulę wykonalności. Klauzulą zaopatrywane jest oświadczenie dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty rat alimentacyjnych, gdyż to ono jest elementem kreującym tytuł egzekucyjny [Tak A. Jakubecki, *Poddanie się egzekucji w akcie notarialnym*, Rejent 12/1998, str. 64].

Klauzula wykonalności stanowi akt sądowy, w którym sąd stwierdza, że tytuł egzekucyjny przedstawiony przez wierzyciela nadaje się do wykonania i że prowadzenie egzekucji przeciwko dłużnikowi jest dopuszczalne, oraz nakazuje urzędowi i osobom zainteresowanym jego wykonanie [E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 136]. W postępowaniu o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik poddał się egzekucji (art. 777 § 1 pkt 4 kpc) nie jest dopuszczalna ocena ważności czynności prawnej [E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 136]. Akt ten badany jest jedynie pod kątem istnienia wymogów poddania się egzekucji na podstawie art. 777 § 1 pkt. 4-5 kpc [E. Wengerek, *Sądowe postępowanie egzekucyjne w sprawach cywilnych*, Warszawa 1970, s. 136]. Jednak sąd może oddalić wniosek o nadanie klauzuli wykonalności aktowi notarialnemu, w którym dłużnik złożył oświadczenie o poddaniu się egzekucji świadczeń alimentacyjnych, jeżeli z jego treści oraz oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w sposób oczywisty wynika, że zostało złożone w celu obejścia prawa [Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 4 grudnia 2013 roku, sygn. akt III CZP 85/13, niepubl.].

Właściwość sądu w sprawach o nadanie klauzuli wykonalności uregulowana została w art. 781 kpc. Kluczowe znaczenie dla postępowania toczącego się względem aktów notarialnych ma paragraf drugi powołanego przepisu, który w zdaniu pierwszym przesądza o właściwości sądu rejonowego ogólnej właściwości dłużnika. Gdy nie można jej ustalić, artykuł ten dopuszcza możliwość nadania klauzuli przez sąd rejonowy, w którego okręgu ma być wszczęta egzekucja. Natomiast w razie zamiaru wszczęcia egzekucji za granicą – kompetencje do nadania klauzuli wykonalności przyznaje sądowi rejonowemu, w którego okręgu tytuł został sporządzony. Omawiany przepis umożliwia także działanie w tym zakresie referendarzowi sądowemu.

Kompetencja do nadania klauzuli wykonalności na zasadach ogólnych przysługuje sądowi cywilnemu. Rozważenia wymaga natomiast możliwość powierzenia omawianej funkcji także sądom rodzinnym, zorganizowanym jako wydziały w sądach rejonowych. Z mocy art. 16 w związku z art. 17 pkt. 4 kpc sprawy o alimenty podlegają rozpoznaniu przez sądy rejonowe. Natomiast w myśl art. 12 § 1a pkt 1 ustawy z dnia 21 lipca 2001 r. – Prawo o ustroju sądów powszechnych [Dz.U. 2001, nr 98, poz. 1070] orzekanie w sprawach wynikających z zakresu prawa rodzinnego i opiekuńczego powierzono wydziałom rodzinnym i nieletnich, o ile zostały utworzone w danym sądzie rejonowym. W praktyce, sądy rodzinne nadają klauzulę wykonalności orzeczeniom zasądzającym alimenty. Wydaje się, że mogą pełnić tę funkcję również w stosunku do notarialnych tytułów egzekucyjnych, którymi uregulowano stosunek alimentacyjny.

Klauzula wykonalności nadawana jest aktem notarialnym w formie postanowienia, które stwierdza, że tytuł ten nadaje się do wykonania, prowadzenie na jego podstawie egzekucji przeciwko dłużnikowi jest dopuszczalne, a organy egzekucyjne powinny ten tytuł wykonać. Nadanie klauzuli powoduje, że tytuł egzekucyjny staje się tytułem wykonawczym, a zatem dokumentem stanowiącym według art. 776 i art. 803 kpc podstawę egzekucji [Wyrok Sądu Najwyższego z dnia 24 lipca 2008 r., sygn. akt IV CSK 95/08, LEX nr 465609]. Na postanowienie sądu co do nadania klauzuli wykonalności przysługuje zażalenie (art. 795 § 1 kpc).

W treści przepisów o postępowaniu klauzulowym, podobnie jak w pozostałych częściach kodeksu postępowania cywilnego, przejawia się postulat ochrony uprawnionego do alimentów. Procedura dochodzenia tych świadczeń została uregulowana w sposób szczególnie ze względu na społeczną doniosłość, jaką posiadają. Celem, który leży u podstaw odrębnego unormowania tej kwestii, jest ułatwienie wierzycielowi dochodzenia należnych mu rat alimentacyjnych. Jego realizacja następuje m. in. poprzez nałożenie na sąd oraz organy egzekucyjne obowiązku działania z urzędu przez zastępowanie wierzyciela w czynnościach, które według przepisów ogólnych wymagają jego wniosku. Wśród regulacji typowych dla procesu dochodzenia roszczeń alimentacyjnych wymienić należy przepisy art. 1081 - art. 1088 kpc, art. 32 kpc statuujący właściwość przemienną sądu w omawianych sprawach oraz art. 96 ust. 1 pkt. 2 ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych [Dz.U. 2005 Nr 167 poz. 1398, dalej: u.k.s.c.] stanowiący podstawę zwolnienia od kosztów strony dochodzącej roszczeń alimentacyjnych [J. Gołaczyński (red), *Egzekucja świadczeń alimentacyjnych, [w:] Wybrane zagadnienia egzekucji sądowej*, Lex]. Wymienione uregulowania zmierzają do zapewnienia stronom procesu o alimenty ochrony przyznanej w kontekście zasady „dbałości o interes dziecka” i wydaje się, że powinny obejmować swym działaniem także strony stosunku alimentacyjnego ukształtowanego umownie. Realizacja tego postulatu w praktyce napotyka jednak trudności.

Możliwość skorzystania przez wierzyciela alimentacyjnego, posiadającego notarialny tytuł egzekucyjny, z uregulowań odnoszących się do właściwości przemienną i wyłączną (w szczególności z art. 32 kpc) została w doktrynie odrzucona. Panuje zgoda co do tego, że w omawianej sytuacji paragraf drugi art. 781 kpc odsyła do przepisów o ogólnej właściwości miejscowej sądu (art. 27–30 kpc) [P. Telenga, *Komentarz aktualizowany do art. 781 Kodeksu postępowania cywilnego*, LEX].

Podobnie prezentuje się kwestia podjęcia przez sąd działań zmierzających do nadania klauzuli wykonalności aktem notarialnym z urzędu. Zasadą w polskim postępowaniu cywilnym jest doręczenie wierzycielowi tytułu wykonawczego na jego wniosek. Odstępstwo od tej reguły wprowadza art. 1082 kpc, który to przepis w odniesieniu do tytułów egzekucyjnych zasądzających alimenty nakłada na sąd obowiązek nadawania klauzuli wykonalności oraz doręczania wierzycielowi tytułu wykonawczego z urzędu. Niewątpliwie przepis ten znajduje zastosowanie do tytułów egzekucyjnych pochodzących od sądu [R. Schmidt, w: *Nadanie klauzuli wykonalności ugodzie zawartej przed mediatorem*, Kwartalnik ADR, nr 1/2010, str. 160, w ślad za E. Wengerkiem i A. Marciniakiem, zalicza do tej grupy oprócz wyroków, również postanowienia zabezpieczające i ugody sądowe]. Natomiast akt notarialny, w którym dłużnik poddał się egzekucji co do obowiązku zapłaty rat alimentacyjnych, wydaje się być jedynym tytułem wyłączonym od działania art. 1082 kpc. Nie dochodzi w nim do „zasądzenia alimentów”. Co więcej, tytuł ten powstaje bez jakiegokolwiek ingerencji sądu, który spotyka się z aktem notarialnym po raz pierwszy w momencie złożenia go wraz z wnioskiem o nadanie klauzuli wykonalności. Dla uzyskania tytułu wykonawczego niezbędna jest więc aktywność wierzyciela.

Z punktu widzenia kosztów postępowania klauzulowego sytuacja prawna wierzyciela przedstawia się już nieco korzystniej. Wniosek o nadanie klauzuli wykonalności podlega opłacie stałej, którą przewiduje wspomniana już ustawa z dnia 28 lipca 2005 roku o kosztach sądowych w sprawach cywilnych.

W art. 71 pkt. 1 nakłada ona obowiązek uiszczenia kwoty 50 zł, jeżeli strona występuje o nadanie klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu innemu niż orzeczenie sądu, ugoda sądowa, nakaz zapłaty albo ugoda zawarta przed mediatorem w wyniku prowadzenia mediacji na podstawie postanowienia sądu kierującego strony do mediacji. Tytułem takim jest właśnie akt notarialny. Natomiast w art. 95 ust. 1 pkt. 4 ustawa ta zwalnia od opłaty wnioski będący podstawą wszczęcia przez sąd postępowania z urzędu. W kolejnym przepisie znosi obowiązek uiszczania kosztów sądowych przez stronę dochodzącą roszczeń alimentacyjnych (art. 96 ust. 1 pkt. 2 u.k.s.c.). Z mocy art. 771 kpc zwolnienie od kosztów sądowych rozciąga się na postępowanie egzekucyjne. Niewątpliwie obejmuje też postępowanie o nadanie klauzuli wykonalności.

Kierując się po raz kolejny interesem uprawnionego do alimentów uzasadniona wydaje się teza, w myśl której zwolnienie od wymienionej opłaty powinno mieć miejsce również w sytuacji, gdy tytułem egzekucyjnym świadczeń alimentacyjnych jest akt notarialny. Brak zarówno normatywnych, jak i faktycznych przeszkód do przyznania zwolnienia od kosztów wierzycielowi wskazanemu w akcie notarialnym. Niecelowe byłoby natomiast pozbawianie go wspomnianych korzyści jedynie dlatego, że zdecydował się na uregulowanie stosunku alimentacyjnego z pominięciem procesu przed sądem. Akt notarialny w omawianej sytuacji dotyczy przecież tej samej wrażliwej materii, co wyrok sądu – stosunków alimentacyjnych. Właśnie specyfika tych stosunków, a nie forma tytułu egzekucyjnego, legła u podstaw ukształtowania procedury dochodzenia alimentów w sposób uprzywilejowany. Z założenia zaś, skorzystanie przez strony z alternatywy w postaci aktu notarialnego ma usprawniać dochodzenie omawianych należności i odciążać sądownictwo. Stąd wniosek, że w zakresie kosztów postępowania klauzulowego i egzekucyjnego, strony czynności notarialnej powinny korzystać z udogodnień przewidzianych dla dochodzenia tego typu roszczeń na równi ze stronami postępowania o alimenty.

6. Egzekucja świadczeń alimentacyjnych, określonych w notarialnym tytule egzekucyjnym, będzie w znacznej mierze przebiegała w sposób analogiczny do egzekucji prowadzonej na podstawie wyroku sądowego. Jedyne odrębności wystąpią na gruncie katalogu środków, za pomocą których strony stosunku alimentacyjnego będą mogły modyfikować jego treść. Podkreślić bowiem należy, iż ani zawarcie przez strony umowy o alimenty, zaopatrzenie oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji w klauzulę wykonalności, ani nawet skierowanie sprawy do przymusowego wykonania, nie pozbawia stron możliwości ingerowania w łączący je stosunek. Sytuacja prawna podmiotów stosunku alimentacyjnego jest dynamiczna. Zarówno możliwości finansowe zobowiązanego, jak też potrzeby uprawnionego z biegiem czasu będą ulegać zmianom. Wreszcie, sam obowiązek alimentacyjny może wygasnąć, co nastąpi z chwilą usamodzielnienia się uprawnionego do alimentacji, ewentualnie utraty możliwości osiągnięcia dochodów przez zobowiązanego. Mając to na uwadze, ustawodawca przewidział środki prawne, przy użyciu których strony mogą dochodzić zmiany zapadłego w ich sprawie orzeczenia o alimentach. Uprawnienie to przysługuje również stronom stosunków ukształtowanych umownie. Instrumenty charakterystyczne dla takiego postępowania egzekucyjnego wymagają zatem krótkiego przybliżenia.

Orzeczenie sądu wydane w przedmiocie alimentów może zostać zmienione na skutek wystąpienia przez stronę z roszczeniem opartym na art. 138 kro. Przepis ten uprawnia do dochodzenia zmiany orzeczenia lub umowy dotyczącej obowiązku alimentacyjnego w razie zmiany stosunków. Stanowi on też normatywną podstawę wystąpienia z nowym powództwem, dyskusyjnie wydaje się natomiast zastosowanie go do stosunków alimentacyjnych ukształtowanych umownie. Za potrzebą wprowadzenia uregulowania o omawianej treści przemawia przede wszystkim charakter orzeczenia sądowego, które jest orzeczeniem wydanym przez niezawisły sąd działający w imieniu Rzeczypospolitej Polskiej i wyposażony w atrybut prawomocności. Jej źródło stanowi art. 365 kpc wprowadzający zasadę związania prawomocnym orzeczeniem sądu, w nauce uznawanej za pozytywny aspekt prawomocności materialnej. Negatywny jej aspekt wynika z treści art. 366 kpc i sprowadza się do przyznania orzeczeniom sądu powagi rzeczy osądzonej. W treści tych uregulowań widoczna jest idea zapewnienia stabilności orzeczeń sądowych, z uwagi na ich doniosłe znaczenie. Z drugiej jednak strony, dynamizm zmian sytuacji ekonomicznej podmiotów stosunku alimentacyjnego implikuje konieczność wyposażenia ich w możliwość adekwatnego dostosowania do niej wysokości świadczeń. Istnienie art. 138 kro czyni zadość temu wymogowi. Ustawodawca - świadomy zachodzenia wspomnianego zjawiska - dostrzegł również potrzebę wprowadzenia normy prawnej, na mocy której strony stosunku alimentacyjnego mogłyby dochodzić zmiany zapadłego w ich sprawie wyroku. Z uwagi jednak na znaczenie omawianego orzeczenia, zadanie to powierzył jedynie sądom. W zamyśle tym przejawia się pewien automatyzm – modyfikacji orzeczenia

dokонуje ten sam organ, który je wydał.

Powyższe nie oznacza, że strony stosunku alimentacyjnego, w ramach którego dłużnik poddał się egzekucji co do obowiązku uiszczania rat alimentacyjnych kwotowo określonych, nie mają możliwości modyfikowania umówionych alimentów. Możliwość taka istnieje zawsze, z tą różnicą, że kompetencję stron do zmiany łączącej je umowy o alimenty wywodzić należy nie z art. 138 kro, a z obowiązującej w polskim prawie cywilnym zasady swobody umów [zasada ta wynika z art. 353¹ k.c, który stanowi, iż strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego]. Natomiast w sytuacji, gdy pomiędzy stronami brak jest zgody co do kierunku zmiany postanowień umowy i zachodzi potrzeba sądowego rozstrzygnięcia sporu, podstawę normatywną roszczenia uprawnionego o zasądzenie świadczeń alimentacyjnych stanowi art. 135 kro. Brak możliwości jego oparcia na wspomnianym wcześniej art. 138 kro w literaturze tłumaczona jest – obok omówionych wcześniej różnic w charakterze tytułu - przede wszystkim bezwzględny obowiązywanie przepisów określających obowiązek alimentacyjny. Mając to na uwadze podnosi się, że zawarta przed notariuszem umowa o alimenty może mieć znaczenie jedynie posiłkowe i nie wiąże sądu. Jej istnienie nie stanowi przeszkody do wystąpienia z powództwem o alimenty, nie daje natomiast podstaw do dochodzenia ich zmiany na podstawie art. 138 kro [J. Ignaczewski [w:] J. Ignaczewski, M. Karcz, W. Maciejko, M. Romańska, *Alimenty. Komentarz*, 2. Wydanie, Warszawa 2011, str. 175]. Natomiast w sytuacji, gdy stroną domagającą się modyfikacji wysokości świadczeń alimentacyjnych jest dłużnik, wydaje się, że może on tego dokonać jedynie poprzez sporządzenie nowego oświadczenia o poddaniu się egzekucji i poinformowanie o tym facie wierzyciela. Dłużnik alimentacyjny nie ma bowiem legitymacji do wystąpienia z pozwem o zasądzenie świadczenia na rzecz wierzyciela.

Obronie dłużnika przed niesłuszną egzekucją służy także art. 822 kpc. Z powołaniem się na ten przepis, dłużnik może zapobiec egzekucji świadczeń, które w rzeczywistości zostały już przez niego uiszczone. Stosownie bowiem do jego zdania pierwszego, komornik wstrzyma się z dokonaniem czynności, jeżeli przed jej rozpoczęciem dłużnik złoży niebudzący wątpliwości dowód na piśmie, że obowiązku swojego dopełnił albo, że wierzyciel udzielił mu zwłoki. Za dowód taki posłużyć może potwierdzenie dyspozycji, lub też pokwitowanie odbioru kwoty przez wierzyciela.

Należności alimentacyjne z mocy art. 1025 kpc egzekwowane są z pierwszeństwem przed należnościami wierzycieli innych wierzytelności. Istnienie wspomnianego pierwszeństwa może w praktyce prowadzić do nadużyć po stronie dłużnika. Mianowicie, oznaczenie na nadmiernym poziomie obowiązku alimentacyjnego zobowiązanego w stosunku do potrzeb uprawnionego będzie powodowało niemożność zaspokojenia roszczeń innych wierzycieli. Może również dojść do sytuacji, w której dłużnik alimentacyjny celowo przyjmie na siebie zobowiązanie w nadmiernym zakresie, ewentualnie zaniecha ustalenia jego wygaśnięcia po to, aby uczynić niemożliwym egzekwowanie z jego majątku należności innych wierzycieli. Zagrożenie takie powstaje szczególnie w przypadku zawarcia przez strony umowy alimentacyjnej, kiedy to uzyskują one swobodę ustalania wysokości należności alimentacyjnych wynikających z łączącego ich stosunku.

Zaistnienie którejs z opisanych sytuacji, nie pozbawia jednak wierzyciela możliwości skutecznego dochodzenia należnych mu świadczeń. Zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego wyrażonym w uchwale 7 sędziów z dnia 11 października 1980 roku, w wypadku, gdy egzekucja należności alimentacyjnych uniemożliwia zaspokojenie wierzytelności innego wierzyciela, wierzyciel ten może, w drodze powództwa przeciwko osobie, na której rzecz egzekwowane są należności alimentacyjne, żądać ustalenia, że – wobec ustania obowiązku alimentacyjnego – przysługuje mu prawo zaspokojenia swej wierzytelności przed egzekwowanymi należnościami alimentacyjnymi (art. 527 i nast. kc) [III CZP 37/80, OSNC 1981, Nr 4, poz. 48]. Ochronę, w razie niewypłacalności wywołanej takim postępowaniem dłużnika, daje pokrzywdzonemu wierzycielowi skarga pauliańska (art. 527 i nast. kc). W trybie skargi pauliańskiej ulegają zaskarżeniu nie tylko czynności w ścisłym znaczeniu tego słowa, ale również wszelkie zaniechania, przez które podlegający egzekucji majątek dłużnika nie powiększa się albo przez które majątek ten ulega uszczupleniu, przez co powstaje stan bezskuteczności egzekucji. Zaniechania te są czynnościami prawnymi w rozumieniu art. 527 i nast. kc i podlegają uznaniu za bezskuteczne w stosunku do pokrzywdzonego wierzyciela [Uzasadnienie do Uchwały Sądu Najwyższego 7 sędziów – zasada prawna z dnia 11 października 1980 r., sygn. akt. III CZP 37/80, OSNC 1981/4/48].

7. Przedstawione rozważania nie stanowią kompletnego opracowania problematyki oświadczenia dłużnika o poddaniu się egzekucji co do obowiązku zapłaty rat alimentacyjnych i jego wykonania. Zostały one ograniczone ze względu na specyfikę formy i potrzeby, którym ma sprostać niniejsze opracowanie. Jednak już z powyższego omówienia tematu wynika, że rozwiązanie to ma doniosłe znaczenie w kontekście alternatywy dla wyroku w sprawie o alimenty i z powodzeniem może być wykorzystane celem uniknięcia długotrwałego postępowania przed sądem. Przeprowadzona analiza notarialnego tytułu egzekucyjnego prowadzi do ujawnienia jego specyficznych cech w stosunku do wyroku o alimenty, które determinują realizację niektórych jego postanowień w sposób odmienny. Pozostałe wątpliwości powstałe w toku wykonania takiego tytułu powinny być w miarę możliwości rozstrzygane z uwzględnieniem interesu uprawnionego do alimentów, jako podmiotu objętego szczególną ochroną w polskim prawie cywilnym.

***

Debtor's statement on submission to execution as to the obligation of the payment of maintenance

This analysis constitutes an attempt of presentation of the legal character of the notarial enforceable title when by its force the maintenance relation is regulated as well as an attempt of settling problems which may arise in the course of its execution. It is mainly devoted to the issues of procedure.

An element creating the notarial enforceable title is the debtor's statement on submission to execution. It constitutes debtor's ex-parte action which does not have to involve the presence of the creditor, although submission to execution occurs in his favor. Both subjects of the relation, that is the creditor and the debtor, must be equipped with legal capacity and full capacity for legal actions. In the event of the lack of such on the part of the creditor, the necessity of his representation by another subject arises. In the discussed case the subject is usually a parent.

The catalogue of enforceable titles functioning in the Polish law is included in Article 777 § 1 of the Code of Civil Procedure and is of limited character. Notarial enforceable titles are mentioned in points 4-6. The application of the title variant stipulated in Article 777 § 1 point 4 seems the most beneficial for the creditor's interest, which enables the settlement of the monthly maintenance installments, the due date of their payment and the possible interest in the case of Debtor's payment delay. However, the dependence of its enforceability on the occurrence of a given event may result in certain evidence difficulties. The enforceable title stipulated in point 5 of the discussed regulation finds its application in relation to future claims or claims of unknown form. Thus, its possibility of application in the regulation of the amount of the maintenance payment aiming at satisfying the current needs of the person entitled, is questionable. On the other hand the notarial deed described in point 6 is destined to construct the title in the event of protection of claim for maintenance with mortgage or lien.

The notarial deed, drawn up in line with the above described regulations, constitutes the enforceable title. However, it is essential to furnish it with the executory formula in order for the compulsory execution of its provisions to be allowable. Then, it becomes an executory document with a writ of execution. The debtor's district court of general jurisdiction is, as a matter of principal, the court of jurisdiction granting the executory formula. This task can be entrusted to family divisions provided such divisions were created at the given court. The executory formula is granted to notarial deeds in the form of a decision which may be appealed against.

In the course of enforcement clause and executive proceedings the legislator stipulated numerous privileges for the party claiming maintenance in the proceedings. However, not all of them may be used by the maintenance creditor with a notarial enforceable title. It is impossible to undertake ex officio actions by the court in his case and to use the provisions on the alternative jurisdiction of the court. However, his exemption from the costs of the discussed proceedings seems acceptable.

The executory document with a writ of execution, drawn up in the above discussed manner, may be changed by the person entitled by filing a claim based on Article 135 of the Family Law Code or by filing a new statement by the person obliged. Article 822 of the Code of Civil Procedure serves as defense of the debtor against groundless execution in the situation of the already settled payment specified in the title. However, the defense of third parties whose interest was harmed due to the execution of excessive amounts of maintenance payments may be undertaken by applying actio pauliana.

Translated by Podgórskie Biuro Tłumaczeń w Krakowie

***Z problematyki kościelnego
prawa procesowego***

**Pewność moralna; procedura wyrokowania; pojęcie wyroku; formalne elementy wyroku; skarga o nieważność wyroku
(Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część XII)**

Pewność moralna

Do wydania jakiegokolwiek wyroku wymaga się u sędziego wewnętrznej moralnej pewności (in iudicis animo moralis certitudo) co do sprawy, która ma być rozstrzygnięta wyrokiem (CIC c. 1608 § 1). Pewność moralna jest to wewnętrzne przekonanie o czymś, sąd oparty na przeświadczeniu o prawdziwości lub fałszywości czegoś. Pewność ta nie musi być absolutna, wykluczająca jakąkolwiek wątpliwość i wszelkie pomyłki, wystarczy że wyłącza ona w umyśle sędziego wszelką uzasadnioną wątpliwość oraz uzasadniony stan niepewności. Jednocześnie, sędzia nie może wyrokować na podstawie przypuszczenia lub prawdopodobieństwa, choćby dużego. Sędzia, który nie nabył takiej pewności winien orzec, iż powód nie udowodnił swej tezy (pronuntiet non constare de iure actoris) i uwolnić pozwanego od zarzutu. Wyjątkiem są sprawy cieszące się przywilejem prawa, w którym to wypadku należy wydać wyrok na jej korzyść (CIC c. 1608 § 4).

Źródłem pewności moralnej są udowodnione w procesie fakty i dowody, zawarte w aktach sprawy (iudex haurire debet ex actis et probatis) (CIC c. 1608 § 2). Sędzia nie może wyrokować opierając się na wiedzy prywatnej, choćby nawet był przekonany, iż jest ona prawdziwa, gdyż musi oprzeć się na aktach sprawy. Sędzia ocenia dowody według własnego sumienia (iudex debet ex sua conscientia) i uwzględniając przepisy ustawy o skuteczności środków dowodowych (CIC c. 1608 § 3). Sam sędzia w oparciu o swoją wiedzę, o swoje doświadczenie i roztropność, rozstrzyga swoją własną, autorską decyzję o prawdziwości jednego z twierdzeń. Odpowiedzialność za taką decyzję bierze sędzia na siebie w swoim sumieniu. Ale wtedy jest on rzeczywiście sędzią, a nie wykonawcą uprawnień kodeksowych.

Procedura wyrokowania

Pierwszą fazą wyrokowania jest etap sporządzania na piśmie wotów sędziowskich. Po zamknięciu dyskusji sprawy, przewodniczący nakazuje rozesłać akta sprawy do wszystkich sędziów, by przygotowali wota sędziowskie. Sędziowie przygotowują swoje wota, czyli swój głos, decyzję, a nie tylko opinię (singuli iudices scriptas afferant conclusiones suas). Jest to decyzja rozstrzygająca, od której sędzia nie może się uchylić, gdyż właśnie po to jest sędzią. Tę decyzję podejmuje indywidualnie każdy sędzia wobec Boga. Elementy formalne takiego wotum są następujące: 1) określenie sprawy; 2) dane personalne sędziego; 3) data sporządzenia; 4) argumenty faktyczne; 5) argumenty prawne; 6) rozstrzygnięcie, bezwzględnie konieczne do ważności, czyli faktyczna decyzja. Wotum takie dołącza się do akt sprawy, ale zachowując w tajemnicy (secreto servandae), zwykle w zamkniętej kopercie są przechowywane w trybunale i nikomu nie pokazywane (CIC c. 1609 § 2). Gdy spłyną wszystkie wota, to przewodniczący wyznacza czas na sesję wyrokową w trybunale.

Drugą fazą wyrokowania jest sesja sędziowska czyli sesja wyrokowa, w której nie bierze udziału notariusz, tylko sami sędziowie. W trybunale kolejalnym, przewodniczący kolegium określa dzień i godzinę, w których sędziowie mają się zebrać na naradę (iudices ad deliberandum convenient), i jeśli jakaś szczególna racja nie doradza inaczej, zebranie powinno się odbyć w samej siedzibie trybunału (CIC c. 1609 § 1). W czasie jej trwania, po wezwaniu Imienia Bożego, przedstawieniu w kolejności wniosków każdego według pierwszeństwa, jednakże w taki sposób, by zaczynał ponens sprawy, czyli relator, ma miejsce dyskusja pod kierunkiem przewodniczącego trybunału (habeatur discussio sub tribunalis praesidis ductu), przede wszystkim po to, by ustalić, co należy postanowić w rozstrzygającej części wyroku (CIC c. 1609 § 3). Relator, czyli ponens przypomina przebieg procesu i istotne fakty a następnie odczytuje się wota sędziowskie. Pod kierunkiem przewodniczącego toczy się dyskusja między sędziami na argumenty, ma wtedy miejsce interpretacja norm prawnych i faktów udowodnionych w procesie. Dyskusja kończy się głosowaniem, w czasie którego nie ma możliwości wstrzymania się od głosu.

W dyskusji każdemu sędziemu wolno odstąpić od swego pierwotnego wniosku. Sędzia jednak, który nie chciał się dołączyć do decyzji innych (iudex vero qui ad decisionem aliorum accedere noluit), może wymagać, by w razie apelacji jego wnioski zostały przesłane do wyższego trybunału (CIC c. 1609 § 4). Każdy, więc sędzia ma prawo zmienić swą decyzję zawartą w wotum, pisze wtedy nowe wotum lub na starym robi adnotację. Sędzia przegłosowany może złożyć tzw. votum separatum, oznacza ono,

że sędzia chce ujawnić w trybunale apelacyjnym treść swego głosu, gdyż uważa iż jego argumenty są słuszne i przekonujące, choć został przegłosowany. To votum separatum ma duże znaczenie w sytuacji, gdy strona przegrywająca proces chce złożyć apelację, wtedy jego wnioski mogą zostać ujawnione w trybunale apelacyjnym. Co do zasady, treść votum separatum jest utajniona i odsyłana do trybunału apelacyjnego wraz z aktami sprawy.

Gdyby sprawa była trudna można odłożyć wyrokowanie na kilka dni, nie dłużej jednak niż na tydzień. Sędziowie mogą też ocenić, że sprawa nie jest jeszcze dostatecznie udowodniona, że są jeszcze istotne argumenty i zdecydować o wznowieniu instrukcji, wprowadzając wówczas tzw. dowody z urzędu (CIC c. 1609 § 5).

Jeżeli sędzia jest jednoosobowy, sam sporządza wyrok (*ipse sententiam exarabit*) (CIC c. 1610 § 1). W trybunale kolegiálním zaś ponens, czyli relator, ma obowiązek sporządzenia wyroku (*ponentis seu relatoris est exarare sententiam*), czerpiąc uzasadnienie z tego, co poszczególni sędziowie przedstawili w dyskusji, chyba że przez większość sędziów zostały wskazane uzasadnienia, którym należy dać pierwszeństwo, następnie wyrok musi być przedstawiony każdemu z sędziów do zatwierdzenia (CIC c. 1610 § 2). Podczas dyskusji wyrokowej sędziowie decydują też o doborze argumentów do zamieszczenia w wyroku, a także o tych argumentach, których nie należy ujawniać. Redakcja wyroku należy do relatora, ale tekst wyroku powinien być zredagowany według uzgodnień sędziów. Napisany wyrok ma być każdemu sędziemu przedstawiony do zatwierdzenia.

Trzecią fazą wyrokowania jest ogłoszenie wyroku. Jest to publikacja i urzędowe powiadomienie stron o pełnym tekście wyroku, o rozstrzygnięciu i motywacji. Motywacja ma przekonać strony o sprawiedliwym wyroku, za pomocą odpowiednio przygotowanych argumentów, by strony nie miały podstaw ani ochoty do wniesienia apelacji. Owa motywacja jest skierowana szczególnie do strony, która przegrywa proces. Wyrok powinien być wydany nie później niż w ciągu miesiąca od dnia, gdy sprawa została rozstrzygnięta (*sententia edenda est non ultra mensem a die quo causa definita est*), chyba że w trybunale kolegiálním sędziowie dla ważnej przyczyny wyznaczili dłuższy okres czasu (CIC c. 1610 § 3).

Wyrok powinien być jak najszybciej ogłoszony (*sententia quam primum publicetur*), ze wskazaniem środków, przy pomocy których można go podważyć; nie posiada on żadnej mocy prawnej przed ogłoszeniem, chociażby część rozstrzygająca została, za zezwoleniem sędziego, podana do wiadomości stron (CIC c. 1614). Ogłoszenie, czyli zawiadomienie o wyroku (*publicatio seu intimatio sententiae*), może być dokonane albo przez wręczenie stronom lub ich pełnomocnikom egzemplarza wyroku, albo przez przesłanie im tegoż egzemplarza (CIC c. 1615). Publikacja wyroku w procesie pisemnym najczęściej dokonuje się przez wysłanie wyroku listem poleconym, a w procesie ustnym przez odczytanie stronom wyroku w sądzie. Może też mieć miejsce wręczenie tekstu wyroku stronom, oczywiście przy pisemnym potwierdzeniu tej czynności dokonanej przez strony. Publikacja wyroku jest obowiązkiem trybunału, gdyż strony mają prawo znać treść wyroku, która, co do zasady, jest do nich właśnie kierowana.

Pojęcie wyroku

Sprawa rozpatrzona na drodze sądowej, jeżeli jest sprawą główną, rozstrzygana jest przez sędziego wyrokiem ostatecznym (*per sententiam definitivam*), jeżeli jest wпадkową, wyrokiem przedstanowczym (*per sententiam interlocutoriam*) (CIC c. 1607). Wyrok jest to orzeczenie sędziego, decyzja sędziego, który rozstrzyga sprawę sporną prowadzoną przez procesujące się strony a rozpoznaną na drodze sądowej.

Wyrok jest to orzeczenie, decyzja sędziowska, która: 1) jest decyzją sędziego powołanego do konkretnej sprawy; 2) orzeka o prawdziwości tezy procesowej i odpowiada na pytanie z zawarte *litis contestatio*; 3) jest wydawana w imię Boże; 4) jest wydawana z moralną pewnością; 5) rozstrzyga kwestie kosztów sądowych; 6) rozstrzyga ewentualne uprawnienia apelacyjne; 7) jest odpowiednio ogłoszona; 8) jest ogłoszona z podaniem pełnej motywacji prawnej i faktycznej; 9) zawiera wymagane przez prawo formalności; 10) zawiera nazwę i skład trybunału; 11) zawiera określenie sprawy; 12) zawiera dane uczestników procesu; 13) zawiera datę i miejsce wydania. Bez tych elementów wyrok jest niepełny a nawet nieważny.

Wyrok powinien: 1) rozstrzygać spór toczący się przed trybunałem (*definire controversiam coram tribunali agitata*), dając właściwą odpowiedź na poszczególne wątpliwości; 2) określać, jakie są obowiązki stron (*determinare quae sint partium obligationes*) wynikające z procesu i w jaki sposób należy je wypełnić; 3) przedstawić racje, czyli uzasadnienia, zarówno prawne, jak i faktyczne (*exponere rationes seu motiva*,

tam in iure quam in facto), na których opiera się rozstrzygająca część wyroku; 4) ustalić koszt procesu (statuere de litis expensis) (CIC c. 1611).

Formalne elementy wyroku

Pierwszym formalnym elementem wyroku jest wezwanie imienia Bożego (divini Nominis invocationem), wskazanie na najwyższą niezawisłość sędziego i jego odpowiedzialność przed Bogiem i we własnym sumieniu (CIC c. 1612 § 1).

Drugim formalnym elementem wyroku jest preambuła zawierająca następujące informacje: 1) typ decyzji, że jest to wyrok, a nie dekret, który od strony redakcyjnej może być bardzo podobny do wyroku; 2) wskazanie sędziego lub skład trybunału (qui sit iudex aut tribunal) (CIC c. 1612 § 1); 3) określenie sprawy, czyli podanie nazwy i numeru; 4) określenie stron w procesie, ich pełnomocników i adwokatów (qui sit actor, pars conventa, procurator, nominibus et domiciliis rite designatis) (CIC c. 1612 § 1); 5) dane uczestników procesu, takich jak obrońca węzła i rzecznik sprawiedliwości (promotor iustitiae, defensor vinculi) (CIC c. 1612 § 1); 6) w jakim dniu odbyła się sesja wyrokowa.

Trzecim formalnym elementem wyroku jest stan sprawy, który ma zawierać informacje o wszystkich istotnych faktach procesowych, które powinny być jednak przedstawione w sposób zwięzły (breviter facti speciem), takich jak: wniesienie sprawy do trybunału, przebiegu procesu, przeprowadzone środki dowodowe i inne. Z przedstawionych w ten sposób faktów powinien być rozpoznawalny dynamizm procesu i jego rozwój (CIC c. 1612 § 2).

Czwartym formalnym elementem wyroku jest stan prawny, w którym podana jest treść dekretu litis contestatio i to, co nauka prawa kanonicznego stwierdza, a co odnosi się do sprawy i litis contestatio (formula dubiorum). W tej części wyroku są uwzględnione: 1) przepisy prawa Kościoła powszechnego; 2) normy prawa naturalnego; 3) teologiczne podstawy prawa i teksty biblijne; 4) rozstrzygnięcia prawa partykularnego; 5) precedensowe wyroki Roty Rzymskiej; 6) precedensowe wyroki innych sądów, charakterystyczne motywacje, interpretacje prawa lub faktów; 7) opinie naukowców i badaczy teologii i prawa kanonicznego; 8) własne interpretacje sędziów dotyczące prawa oraz sytuacji społecznych. Celem stanu prawnego jest: 1) ukazanie rozstrzygnięć prawa powszechnego i partykularnego odnoszących się do danej sprawy; 2) podanie interpretacji norm i faktów; 3) pokazanie stronom sporu, że rozstrzygnięcie jest zgodne z prawem kościelnym (CIC c. 1612 § 2).

Piątym formalnym elementem wyroku jest stan faktyczny (breviter facti speciem cum partium conclusionibus), jest to najdłuższa część wyroku. Jej istotą jest przywołanie fragmentów z akt sprawy, takich jak: oświadczenia stron, zeznania świadków, dokumenty, opinie biegłych, które stały się przesłanką do rozstrzygnięcia. Jest to jednocześnie wskazanie, że normy prawa zawarte w stanie prawnym mają zastosowanie do tych faktów (CIC c. 1612 § 2).

Szóstym formalnym elementem wyroku jest uzasadnienie (praemissis rationibus quibus innitur), są to najistotniejsze motywacje faktyczne. Ma ono pokazać tok rozumowania sędziego, wnioski sędziowskie płynące z połączenia stanu prawnego ze stanem faktycznym (CIC c. 1612 § 3).

Siódmym formalnym elementem wyroku jest orzeczenie, wniosek końcowy, czyli rozstrzygająca część wyroku (pars dispositiva sententiae). Jej treść jest ujęta w odpowiedź na pytanie zawarte w formule wątpliwości. W tej części wyroku mogą być także ujęte obowiązki stron wynikłe z procesu (CIC c. 1612 § 3).

Ósmym formalnym elementem wyroku są koszty zasądzone na pokrycie wydatków sądowych.

Dziewiątym formalnym elementem wyroku jest wskazanie terminu na przedstawienie środków zaskarżenia wyroku.

Dziesiątym formalnym elementem wyroku są podpisy, miejsce i data sporządzenia wyroku (CIC c. 1612 § 4).

Podane wyżej zasady, dotyczące ostatecznego wyroku (sententia definitiva), należy dostosować także do wyroku przedstanowczego (sententiae quoque interlocutoriae) (CIC c. 1613).

Jeżeli w tekst wyroku wkraść się błąd w rozliczeniach albo popełniono błąd materialny przy przepisaniu części rozstrzygającej, albo w przytaczaniu faktów lub żądań stron, albo pominięto wymagania płynące z kanonu 1612 § 4, wyrok powinien być poprawiony lub uzupełniony (corrigi vel compleri debet) przez ten trybunał, który go wydał, na żądanie strony lub z urzędu (sive ad partis instantiam sive ex officio), zawsze jednak po wysłuchaniu stron i dekretem umieszczonym na końcu wyroku (CIC c. 1616 § 1). Jeśli któraś ze stron wyraża sprzeciw w tej kwestii, to adekwatna sprawa wpadkowa powinna być rozstrzygnięta dekretem

(*quaestio incidens decreto definiatur*) (CIC c. 1616 § 2).

Pozostałe orzeczenia sędziego, poza wyrokiem, to dekrety (*ceterae iudicis pronuntiationes, praeter sententiam, sunt decreta*), które jeśli nie mają charakteru zwykłego zarządzenia, nie mają mocy, jeżeli przynajmniej sumarycznie nie przytaczają motywów lub nie odsyłają do motywów podanych w innym akcie (CIC c. 1617).

Wyrok przedstanowczy lub dekret (*sententia interlocutoria vel decretum*) posiadają moc ostatecznego wyroku, jeśli uniemożliwiają proces (*si iudicium impediunt*) albo samemu procesowi lub jakiemuś jego stopniowi kładą kres (*finem ponunt*), przynajmniej w stosunku do jednej ze stron w sprawie (CIC c. 1618).

Zaskarżenie wyroku

Wyrok wydany przez trybunał pierwszej instancji nie od razu otrzymuje klauzulę wykonalności. Może on okazać się nieważny, gdyż pominięto pewne przepisy proceduralne lub okazać się ważnym ale niesprawiedliwym. Dlatego Prawodawca kościelny przewidział możliwość zaskarżenia wyroku. W prawie kanonicznym procesowym istnieją cztery środki zaskarżenia wyroku: 1) skarga o nieważność wyroku; 2) apelacja; 3) przywrócenie do stanu poprzedniego; 4) nowa propozycja sprawy. Dwa pierwsze są środkami zaskarżenia wyroku w sensie ścisłym, dwa drugie zaś są środkami zaskarżenia wyroku w sensie szerokim.

Skarga o nieważność wyroku – *querela nullitatis contra sententiam*

Ogólna zasada jest taka, iż domniemywa się ważność wyroku, chyba że udowodni się coś przeciwnego. Zachowując przepisy kanonów 1622 i 1623, nieważność aktów ustanowiona prawem pozytywnym (*nullitates actuum, positivo iure statutae*), która chociaż była znana stronie wnoszącej skargę o nieważność wyroku, nie została zgłoszona sędziemu przed wyrokiem, jest przez sam wyrok sanowana, ilekroć chodzi o sprawę dotyczącą dobra osób prywatnych (*quoties agitur de causa ad privatorum bonum attinenti*) (CIC c. 1619). Dopiero, gdy sędzia stwierdzi nieważność wyroku, można cofnąć wyrok do poprawienia. Mogą być dwa rodzaje nieważności wyroku: nieusuwalna i usuwalna.

Nieważność nieusuwalna oparta jest na konkretnej przyczynie. Jeśli się taką przyczynę udowodni, zmusza to trybunał do cofnięcia się do etapu, który był przyczyną nieważności procesu i naprawienia całego procesu od momentu, w którym nastąpiła ryma. Nieważność nieusuwalna (*insanabilis nullitatis*) ma miejsce wówczas, gdy: 1) wyrok został wydany przez sędziego niewłaściwego bezwzględnie (*lata est a iudice absolute incompetenti*); 2) wyrok został wydany przez osobę nie mającą władzy sądenia w tym trybunale, w którym sprawa została rozstrzygnięta (*lata est ab eo, qui caret potestate iudicandi in tribunali in quo causa definita est*); 3) sędzia wydał wyrok pod wpływem przemocy lub ciężkiej bojaźni (*iudex vi vel metu gravi coactus sententiam tulit*); 4) proces przeprowadzono bez skargi sądowej albo nie był wszczęty przeciwko jakiejś stronie pozwanej (*iudicium factum est sine iudiciali petitione, de qua in can. 1501, vel non institutum fuit adversus aliquam partem conventam*); 5) przynajmniej jedna ze stron procesu nie miała prawa występowania w sądzie (*lata est inter partes, quarum altera saltem non habeat personam standi in iudicio*); 6) ktoś działał w imieniu strony bez zlecenia zgodnego z przepisami prawa (*nomine alterius quis egit sine legitimo mandato*); 7) którejś ze stron odmówiono prawa obrony (*ius defensionis alterutri parti denegatum fuit*); 8) spór nie został rozstrzygnięty nawet częściowo (*controversia ne ex parte quidem definita est*) (CIC c. 1620).

Skarga o nieważność wyroku może być zgłaszana w formie zarzutu zawsze (*proponi potest per modum exceptionis in perpetuum*), natomiast w formie skargi - wobec sędziego, który wydał wyrok □ w ciągu dziesięciu lat od dnia ogłoszenia wyroku (*per modum vero actionis coram iudice qui sententiam tulit intra decem annos a die publicationis sententiae*) (CIC c. 1621).

Nieważność usuwalna jest wtedy, gdy wyrok w jakimś sensie jest niekompletny, co może zostać uzupełnione i wtedy staje się on ważnym. Nieważność usuwalna ma miejsce wtedy, gdy: 1) wyrok został wydany przez ilość sędziów niezgodną z ustawą (*lata est a non legitimo numero iudicum, contra praescriptum can. 1425, § 1*); 2) wyrok nie zawiera motywów, czyli racji decyzji (*motiva seu rationes decidendi non continet*); 3) w wyroku brakuje wymaganych przez prawo podpisów (*subscriptionibus caret iure praescriptis*); 4) wyrok nie podaje wskazania roku, miesiąca, dnia i miejsca, w którym został wydany (*non refert indicationem anni, mensis, diei et loci in quo prolata fuit*); 5) wyrok opiera się na nieważnym akcie sądowym, którego nieważność nie została sanowana (*acta iudiciali nullo innitur, cuius nullitas non sit ad normam can. 1619 sanata*); 6) wyrok został wydany przeciw stronie nieobecnej zgodnie z przepisami prawa (*lata est contra partem legitime absentem, iuxta can. 1593, § 2*) (CIC c. 1622).

Skarga o nieważność wyroku może być wniesiona w ciągu trzech miesięcy od otrzymania wiadomości o ogłoszeniu wyroku (proponi potest intra tres menses a notitia publicationis sententiae) (CIC c. 1623).

Skargę o nieważność wyroku rozpatruje ten sędzia, który wydał zaskarżony wyrok (de querela nullitatis videt ipse iudex qui sententiam tulit), ale strona może zażądać innego sędziego, jeśli obawia się, że sędzia, który wydał wyrok zaskarżony z powodu nieważności, będzie uprzedzony i dlatego uważa go za podejrzanego. Strona może wymagać, by w jego miejsce dano innego sędziego, według przepisu kanonu 1450 (CIC c. 1624). Skargę można wnieść wraz z apelacją (querela nullitatis proponi potest una cum appellatione) do trybunału wyższej instancji, w terminie ustalonym na apelację (CIC c. 1625). Wówczas rozpatruje się najpierw skargę o nieważność wyroku, a stwierdziwszy nieważność wyroku odsyła się akta do poprzedniego trybunału by usunąć przyczynę nieważności wyroku, jeśli nie stwierdzi się nieważności wyroku, to podejmuje się apelację.

Skargę o nieważność mogą wnieść nie tylko strony, które się czują pokrzywdzone (querelam nullitatis interponere possunt non solum partes, quae se gravatas putant), lecz także rzecznik sprawiedliwości lub obrońca węzła (sed etiam promotor iustitiae aut defensor vinculi), ilekroć mają prawo do interwencji (quoties ipsis ius est interveniendi) (CIC c. 1626 § 1). Sam sędzia może z urzędu odwołać lub poprawić wydany przez siebie wyrok (ipse iudex potest ex officio sententiam nullam a se latam retractare vel emendare) w terminie ustalonym do działania w kanonie 1623, chyba że w międzyczasie zgłoszono apelację razem ze skargą o nieważność albo nastąpiła sanacja nieważności przez upływ czasu, o którym w kanonie 1623 (CIC c. 1626 § 2). Sprawy o nieważność wyroku mogą być rozpatrzone według norm o ustnym procesie spornym (causae de querela nullitatis secundum normas de processu contentioso orali tractari possunt) (CIC c. 1627). Gdy wyrok jest nieważny nieusuwalnie trzeba proces powtórzyć wykorzystując w tym celu akta sprawy, ale powtarzając akta procesu. Gdy wyrok jest nieważny usuwalnie, uzupełnia się tylko braki w wyroku.

***

**La certitude morale; la procédure du senetence; la notion du senetence; les éléments formels du senetence; la plainte en nullité contre la sentence
(Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie XII)**

Pour rendre une sentence, il est requis chez le juge la certitude morale au sujet de l'affaire à trancher par la sentence (CIC c. 1608 § 1). La juge doit tirer cette certitude des actes et des preuves (CIC c. 1608 § 2). Cependant, le juge doit apprécier les preuves selon sa conscience, restant sauves les disposition de la loi relatives à la valeur de certaines preuves (CIC c. 1608 § 3). Le juge qui n'a pu acquérir cette certitude prononcera que le droit du demander n'est pas établi et renverra le défendeur quitte, à moins qu'il ne s'agisse d'une cause jouissant de la faveur du droit, auquel cas il faut décider en faveur de cette cause (CIC c. 1608 § 4).

Dans un tribunal collégial il faut indiquer comment procéder car il s'agit d'un acte collégial et la résolution est prise à la majorité des voix (CIC c. 1609 § 1 - 3). Si le juge est unique, il rédigera lui – même la sentence (CIC c. 1610 § 1). Dans un tribunal collégial le juge qui, après la discussion, n'adopte pas l'opinion des autres juges, a le droit de demander que le texte contenant ses conclusion soit transmis au tribunal supérieur, dans les cas où il y a aurait appel (CIC c. 1609 § 4). Dans un tribunal collégial, c'est au ponent ou rapporteur qu'il revient de rédiger la sentence (CIC c. 1610 § 2). La sentence sera publiée dans un délai ne dépassant pas un mois à compter de la décision (CIC c. 1610 § 3). Code de droit canonique introduit une nouveauté: l'obligation de mentionner les moyens par lesquels la sentence pourra être attaquée lorsqu'elle aura publiée dans les formes. La notification de la sentence, qui peut être faite avec l'autorisation du juge avant la publication officielle, est sans effect car elle ne constitue qu'une communication officieuse. Pour éviter les interprétations erronés il convient que cette communication ne soit faite qu'oralement (CIC c. 1611 - 1614).

La sentence est présumée vraie et juste, cependant comme tous les autres actes du procès, elle peut être entachée de vices qui la rendent invalide ou injuste. Pour remédier à ces vices les intéressés disposent du droit d'attaquer la sentence. Une sentence est entachée d'un vice irrémédiable de nullité si: 1) elle a été rendue par un juge dont l'incompétence est absolue; 2) elle a été rendue par une personne dépourvue de pouvoir de juger dans le tribunal qui a tranché la cause; 3) le juge a rendu sa sentence sous l'effet de la violence ou de la crainte grave; 4) le procès s'est fait sans la demande judiciaire dont il s'agit au can. 1501, ou encore n'a pas eu lieu contre un quelconque défendeur; 5) elle a été rendue entre des parties dont l'une au moins n'avait pas qualité pour ester en justice; 6) quelqu'un a agi au nom d'une autre personne sans mandat légitime; 7) le droit de se défendre a été dénié à l'une ou l'autre des parties; 8) le litige n' pas été au moins pertiellement dirimé (CIC c. 1620). Une sentence est entachée d'un vice rémédiable de nullité si: 1) elle a été rendue par un nombre de juges non conforme, contrairement aux disposition du can. 1425 § 1; 2) elle ne contient pas les motifs ou raisons de la décision; 3) elle n'a pas les signatures exigées par le droit; 4) elle ne porte pas l'ndication de l'année, du mois, jour et lieu où elle a été rendue; 5) elle repose sur un acte judiciaire nul, auquel il n'a pas été remédié selon le can. 1619; 6) elle a été rendue contre une partie légitimement absente, selon le can. 1593 § 2 (CIC c. 1622).

Apelacja; stan rzeczy osądzonej i nowe wniesienie sprawy; przywrócenie do stanu poprzedniego; opłaty sądowe i bezpłatna pomoc; wykonanie wyroku (Z rozważań nad kanonicznym procesem zwyczajnym – część XIII)

Apelacja – de appellatione

Apelacja to przeniesienie sprawy do innego sędziego z jednoczesną prośbą o przeprowadzenie nowego procesu. Prawo do apelacji posiada strona pokrzywdzona wyrokiem (pars quae aliqua sententia se gravatam putat), tak powód jak i pozwany a także obrońca węzła lub promotor sprawiedliwości, jeśli występują w sprawie (CIC c.

1628).

Prawo nie zezwala na apelację w następujących sytuacjach: 1) od wyroku Papieża i Sygnatury Apostolskiej (a sententia ipsius Summi Pontificis vel Signaturae Apostolicae); 2) od wyroku dotkniętego nieważnością, chyba że jest złączona ze skargą o nieważność (a sententia vitio nullitatis infecta, nisi cumuletur cum querela nullitatis ad normam can. 1625); 3) od wyroku, dzięki któremu sprawa cieszy się powagą rzeczy osądzonej (a sententia quae in rem iudicatam transiit); 4) od dekretu sędziego lub wyroku przedstanowczego, które nie mają mocy ostatecznego wyroku, chyba że jest złączona z apelacją od ostatecznego wyroku (a iudicis decreto vel a sententia interlocutoria, quae non habeant vim sententiae definitivae, nisi cumuletur cum appellatione a sententia definitiva); 5) od wyroku lub dekretu w sprawie, w stosunku do której prawo zastrzega, że rzecz powinna być jak najszybciej rozstrzygnięta (a sententia vel a decreto in causa de qua ius cavet expeditissime rem esse definiendam) (CIC c. 1629).

Pierwszą fazą procedury apelacyjnej jest zgłoszenie apelacji (appellatio interponi debet coram iudice a quo sententia prolata sit). Takie oświadczenie o zamiarze apelowania składa się w trybunale, który wydał wyrok w ciągu piętnastu dni użytecznych od wiadomości o ogłoszeniu wyroku (intra peremptorium terminum quindecim dierum utilium a notitia publicationis sententiae) (CIC c. 1630 § 1). Może to być dokonane pisemnie, co jest formą zwyczajną zgłoszenia apelacji, lub ustnie, ale w takiej sytuacji notariusz musi ją zredagować na piśmie wobec samego apelującego (si ore fiat, notarius eam scripto coram ipso appellante redigat) (CIC c. 1630 § 2). Jest to dla takiego trybunału zobowiązanie, aby akta sprawy wraz z pismem apelacyjnym i ewentualnym votum separatum przesłać do kolejnej instancji. Jeżeli powstaje kwestia co do prawa apelacji, winien ją rozpatrzyć jak najszybciej trybunał apelacyjny (de ea videat expeditissime tribunal appellationis), według przepisów ustnego procesu spornego (CIC c. 1631). Jeśli w apelacji nie wskazano, do jakiego trybunału została ona skierowana, domniemywa się (praesumitur), że dokonano jej do trybunału, o którym w kanonach 1438 i 1439, zgodnie z zasadą instancyjności (CIC c. 1632 § 1). Gdyby druga strona odwołała się do innego trybunału, wówczas sprawę przejmuje trybunał wyższy stopniem (de causa videt tribunal quod superioris est gradus) (CIC c. 1632 § 2).

Drugą fazą procedury apelacyjnej jest poparcie apelacji. Apelacja powinna być poparta u sędziego, do którego jest kierowana (appellatio prosequenda est coram iudice ad quem dirigitur) w ciągu miesiąca od jej zgłoszenia (intra mensem ab eius interpositione), chyba że sędzia, od którego się apeluje, udzielił stronie dłuższego terminu do jej poparcia (CIC c. 1633). Jest to najczęściej pismo strony apelującej adresowane do trybunału apelacyjnego, zawierające argumentację apelacji i propozycję środków dowodowych z dołączonym odpisem wyroku, od którego się apeluje (adiuncto exemplari huius sententiae et indicatis appellationis rationibus). Takie poparcie apelacji zawiera w sobie treść prośby skierowanej do sędziego wyższego o zmianę zaskarżonego wyroku (ad prosequendam appellationem requiritur et sufficit ut pars ministerium invocet iudicis superioris ad impugnatae sententiae emendationem), jest analogiczne do skargi powodowej i zmusza trybunał apelacyjny do jej przyjęcia lub odrzucenia, czyli do wydania decyzji (CIC c. 1634 § 1). Jeżeli strona nie może uzyskać w czasie użytecznym zaskarżonego wyroku, od trybunału, który go wydał, nie biegną w międzyczasie terminy (interim termini non decurrunt), a strona powinna zawiadomić o przeszkodzie sędziego apelacyjnego. Zobowiąże on nakazem sędziego, który wydał wyrok, do wypełnienia jak najszybciej swego obowiązku (CIC c. 1634 § 2). Jednocześnie poparcie apelacji zmusza trybunał, który wydał wyrok do przesłania akt sprawy właśnie do trybunału apelacyjnego (interea iudex a quo debet acta ad normam can. 1474 iudici appellationis transmittere) (CIC c. 1634 § 3).

Po bezużytecznym upływie apelacyjnych terminów zawitych (inutiliter elapsis fatalibus appellatoriis), czy wobec sędziego, który wydał wyrok, czy wobec sędziego apelacyjnego, apelację uważa się za zaniechaną (inutiliter elapsis fatalibus appellatoriis sive coram iudice a quo sive coram iudice ad quem, deserta censetur appellatio). Gdyby, więc nie zgłoszono apelacji i jej nie poparto w terminie, uznaje się, że strona

rezygnuje z apelacji (CIC c. 1635). Apelujący zawsze może się zrzec apelacji (*appellans potest appellationi renuntiare cum effectibus, de quibus in can. 1525*) (CIC c. 1636 § 1). Jeśli apelację wniósł obrońca wężła lub promotor sprawiedliwości, zrzec się jej może tylko obrońca wężła lub promotor sprawiedliwości sądu apelacyjnego (a *vinculi defensore vel promotore iustitiae tribunalis appellationis*) (CIC c. 1636 § 2).

Można wskazać sześć skutków apelacji. Pierwszym z nich jest fakt, iż apelacja złożona przez powoda służy również pozwanemu i na odwrót (*appellatio facta ab actore prodest etiam convento, et vicissim*) (CIC c. 1637 § 1). Drugim skutkiem jest fakt, iż jeżeli jest kilku pozwanych lub powodów, a wyrok jest zaskarżony tylko przez jednego albo przeciw jednemu z nich, uważa się, że zaskarżenie wyroku jest dokonywane przez wszystkich i przeciw wszystkim (*impugnatio censetur ab omnibus et contra omnes facta*), ilekroć rzecz, której się żąda jest niepodzielna albo obowiązek solidarny (CIC c. 1637 § 2). Trzecim skutkiem jest fakt, iż jeżeli apelacja została wniesiona przez jedną ze stron tylko co do pewnej części wyroku, strona przeciwna nawet po upływie apelacyjnych terminów zawitych, może wpadkowo apelować w stosunku do innych (*potest super aliis capitibus incidenter appellare*), w zawitym terminie piętnastu dni od dnia, w którym została zawiadomiona o głównej apelacji (CIC c. 1637 § 3). Czwartym skutkiem jest fakt, iż jeżeli nie stwierdza się czegoś innego, należy domniemywać, że apelacja została wniesiona przeciwko wszystkim częściom wyroku (*nisi aliud constet, appellatio praesumitur facta contra omnia sententiae capita*) (CIC c. 1637 § 4). Piątym skutkiem jest fakt, iż apelacja zawieszona wykonanie wyroku (*appellatio executionem sententiae suspendit*) (CIC c. 1638). Szóstym skutkiem jest fakt, iż zachowując przepis kanonu 1683, na stopniu apelacyjnym nie można dopuścić nowego tytułu roszczenia (*in gradu appellationis non potest admitti nova petendi causa*), nawet w formie użytecznej kumulacji; dlatego też zawiązanie sporu może odnosić się tylko do tego, czy poprzedni wyrok, czy to w całości czy częściowo, zatwierdzić lub odrzucić (CIC c. 1639 § 1). Nowe zaś dowody dopuszczalne są tylko według przepisu kanonu 1600 (*novae autem probationes admittuntur tantum ad normam can. 1600*) (CIC c. 1639 § 2).

Na stopniu apelacyjnym należy postępować w ten sam sposób jak w pierwszej instancji (*in gradu appellationis eodem modo, quo in prima instantia*), zachowując odpowiednie proporcje, lecz zaraz po zawiązaniu sporu, według przepisu kanonu 1513 § 1 i 1639 § 1, należy przystąpić do dyskusji sprawy i do wyroku, chyba że ewentualnie należałoby uzupełnić dowody (CIC c. 1640).

Stan rzeczy osądzonej i nowe wniesienie sprawy – *de re iudicata et nova causae propositio*

Stan rzeczy osądzonej powstaje wtedy, gdy: 1) zapadły dwa zgodne wyroki odnośnie do tych samych stron, tego samego żądania i z tego samego tytułu roszczenia (*si duplex intercesserit inter easdem partes sententia conformis de eodem petito et ex eadem causa petendi*); 2) apelacja nie została wniesiona w użytecznym czasie (*si appellatio adversus sententiam non fuerit intra tempus utile proposita*); 3) na stopniu apelacyjnym nastąpiło umorzenie lub zrzeczenie się instancji (*si, in gradu appellationis, instantia perempta sit vel eidem renuntiatum fuerit*); 4) wydano wyrok definitywny, od którego nie przysługuje apelacja (*si lata sit sententia definitiva, a qua non datur appellatio ad normam can. 1629*) (CIC c. 1641).

Rzecz osądzona cieszy się prawomocnością (*res iudicata firmitate iuris gaudet*) i nie może być bezpośrednio podważana, chyba że zgodnie z przepisem kanonu 1645 § 1 (CIC c. 1642 § 1). Tworzy ona prawo między stronami (*eadem facit ius inter partes*) i uprawnia do skargi rzeczy osądzonej oraz do zarzutu rzeczy osądzonej, którą sędzia może orzec także z urzędu, by przeszkodzić nowemu wprowadzeniu tej samej sprawy (CIC c. 1642 § 2). Stan rzeczy osądzonej oznacza, że spór między osobami procesującymi się został definitywnie zakończony i nie może być już zaskarżony bezpośrednio, gdyż uważany jest za sprawiedliwy. Taki stan jednocześnie tworzy prawo do egzekucji lub powództwa egzekucyjnego, czyli domagania się wykonania wyroku, oraz zarzutu rzeczy osądzonej, czyli niemożliwości wniesienia tej samej sprawy do sądu.

Sprawy dotyczące stanu osób nigdy nie przechodzą w stan rzeczy osądzonej (*numquam transeunt in rem iudicatum causae de statu personarum*) (CIC c. 1643): nieważność małżeństwa, separacja, deklaracja domniemanej śmierci współmałżonka, nieważność świąceń i ślubów, pomimo orzeczenia mogą być wznowione. Nawet od dwóch zgodnych wyroków można się odwołać do trybunału apelacyjnego.

Jeżeli w sprawie dotyczącej stanu osób zostały wydane dwa zgodne wyroki (*si duplex sententia conformis in causa de statu personarum prolata sit*), w każdym czasie można się odwołać do trybunału apelacyjnego, przedstawiając w zawitym terminie trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia nowe i poważne dowody lub argumenty (*novis iisque gravibus probationibus vel argumentis*). Trybunał zaś apelacyjny, w ciągu miesiąca od przedstawienia nowych dowodów i argumentów, ma ustalić dekretem, czy nowe wniesienie

sprawy należy dopuścić czy nie (CIC c. 1644 § 1). Odwołanie się do nowego trybunału, aby otrzymać nowe wniesienie sprawy (ut nova causae propositio obtineatur), nie zawieszają wykonania wyroku, chyba że albo ustawa zastrzega inaczej, albo trybunał apelacyjny, według przepisu kanonu 1650 § 3, nakazuje zawieszenie (CIC c. 1644 § 2).

Przywrócenie do stanu poprzedniego – de restitutione in integrum

Przywrócenie do stanu poprzedniego następuje bez podważenia wyroku, wyrok jest ważny, ale po jego ogłoszeniu może się okazać, że jest niesprawiedliwy. Zakłada to, że gdyby sędzia znał jakiś konkretny argument, to nie wydałby takiego wyroku. W takiej sytuacji należy złożyć prośbę o przywrócenie stanu sprzed procesu. Nowym wyrokiem można przywrócić stan sprzed procesu, anulując skutki prawne wyroku. Wszystko jest ważne, ale traci skuteczność prawną. Przeciwno wyrokowi, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, jeżeli o jego niesprawiedliwości wyraźnie wiadomo (dummodo de eius iniustitia manifesto constet), przysługuje prośba o przywrócenie do stanu poprzedniego (CIC c. 1645 § 1).

Niesprawiedliwość jest oczywista, jeśli: 1) wyrok oparto na dowodach, które okazały się fałszywe i poprzez to część rozstrzygająca wyroku jest nie do utrzymania (sententia ita probationibus innitatur, quae postea falsae deprehensae sint, ut sine illis probationibus pars sententiae dispositiva non sustineatur); 2) zostały później odkryte dokumenty, które stwierdzają bez wątpliwości nowe fakty, domagające się przeciwnej decyzji (postea detecta fuerint documenta, quae facta nova et contrariam decisionem exigentia indubitanter probent); 3) wyrok wydano ze szkodą dla strony pod wpływem podstępnego działania drugiej strony (sententia ex dolo partis prolata fuerit in damnum alterius); 4); w sposób oczywisty naruszono przepis ustawy o charakterze nie tylko proceduralnym (legis non mere processualis praescriptum evidenter neglectum fuerit); 5) wyrok sprzeciwia się poprzedniemu rozstrzygnięciu, które uzyskało powagę rzeczy osądzonej (sententia adversetur praecedenti decisioni, quae in rem iudicatam transierit) (CIC c. 1645 § 2).

O przywrócenie do stanu poprzedniego z powodu motywów, o których w kanonie 1645 § 2, 1° - 3°, należy prosić sędziego, który wydał wyrok, w ciągu trzech miesięcy, licząc od dnia poznania tychże motywów (petenda est a iudice qui sententiam tulit intra tres menses a die cognitionis eorundem motivorum computandos) (CIC c. 1646 § 1). O przywrócenie do stanu poprzedniego z powodu motywów, o których w kanonie 1645 § 2, 4° - 5°, należy prosić trybunał apelacyjny w ciągu trzech miesięcy od otrzymania wiadomości o ogłoszeniu wyroku (petenda est a tribunali appellationis, intra tres menses a notitia publicationis sententiae). Ale, jeżeli w wypadku, o którym w kanonie 1645 § 2, 5°, wiadomość o poprzedniej decyzji później dotarła, czas upływa od tej wiadomości (CIC c. 1646 § 2). Terminy, o których wyżej, nie biegną, jak długo pokrzywdzony jest małoletni (termini de quibus supra non decurrunt, quamdiu laesus minoris sit aetatis) (CIC c. 1646 § 3).

Prośba o przywrócenie stanu poprzedniego zawieszają wykonanie wyroku, które jeszcze nie zostało rozpoczęte (petitio restitutionis in integrum sententiae executionem nondum inceptam suspendit) (CIC c. 1647 § 1). Jeżeli jednak na podstawie prawdopodobnych poszlak istniało podejrzenie (si tamen ex probabilibus indiciis suspicio), że prośbę złożono celem spowodowania zwłoki w wykonaniu wyroku (ad moras executioni nectendas), sędzia może zarządzić, by wyrok został wykonany, po przyznaniu jednak proszącemu o przywrócenie odpowiedniej kaucji, by - jeśli otrzyma przywrócenie do stanu poprzedniego - nie był poszkodowany (CIC c. 1647 § 2). Po przyznaniu przywrócenia do stanu poprzedniego, sędzia powinien orzec o meritum sprawy (iudex pronuntiare debet de merito causae) (CIC c. 1648).

Oplaty sądowe i bezpłatna pomoc

Na koszty sądowe składają się niezbędne i celowe opłaty związane z rozpoznaniem i rozstrzygnięciem konkretnej sprawy. Wchodzą w to zapłaty dla adwokatów, biegłych i tłumaczy, opłaty te nie są źródłem dochodu dla sądu ani okazją do nadużyć. Ostatecznej sumie kosztów sądowych powiadamia się dopiero po zakończeniu procesu, ale zaliczkę na poczet tych opłat wpłaca powód już na początku procesu. Dodatkowo sędzia może nakazać wpłacenie odpowiedniej sumy, jako gwarancji dotrzymania zobowiązań i zabezpieczenia przed szkodami. Biskup, do którego należy prawo kierowania trybunałem, powinien ustanowić przepisy dotyczące: 1) zasądzenia stron na zapłacenie lub zwrot kosztów sądowych (de partibus damnandis ad expensas iudiciales solvendas vel compensandas); 2) wynagrodzenia pełnomocników, adwokatów, biegłych i tłumaczy, a także zawrotu kosztów świadkom (de procuratorum, advocatorum, peritorum et interpretum honorariis deque testium indemnitate); 3) przyznawania bezpłatnej pomocy lub obniżki kosztów (de gratuito patrocinio vel expensarum deminutione concedendis); 4) odszkodowania,

jakie winien wypłacić ten, kto nie tylko przegrał w sądzie, lecz lekkomyślnie wszczął spór (de damnorum refectione quae debetur ab eo qui non solum in iudicio succubuit, sed temere litigavit); 5) depozytu pieniężnego lub kaucji, którą należy złożyć w związku z wydatkami, które trzeba będzie pokryć, i szkodami do wynagrodzenia (de pecuniae deposito vel cautione praestanda circa expensas solvendas et damna reficienda) (CIC c. 1649 § 1). Od orzeczenia w sprawie kosztów, wypłacenia honorariów i szkód nie przysługuje oddzielna apelacja (non datur distincta appellatio), ale strona może się odwołać w ciągu piętnastu dni do tego samego sędziego, który może zmienić ustaloną kwotę (CIC c. 1649 § 2).

Gratuitum patrocinium to bezpłatna pomoc sądowa dla strony, która jest uboga i nie wniosła skargi lekkomyślnie. Taka strona może zostać całkowicie lub częściowo zwolniona z opłat sądowych oraz może być jej przyznany nieodpłatnie adwokat z urzędu. Strona prosząca o zwolnienie z kosztów sądowych winna przedstawić prośbę i zaświadczenie o stanie majątkowym, np. od proboszcza. Taką prośbę można umieścić już w skardze powodowej. Prośbę opiniuje rzecznik sprawiedliwości lub rzecznik dobra publicznego.

Wykonanie wyroku

Wyrok, który przeszedł w stan rzeczy osądzonej, może być przekazany do wykonania (exsecutioni mandari potest), z zachowaniem przepisu kanonu 1647 (CIC c. 1650 § 1). Sędzia, który wydał wyrok, w wypadku złożenia apelacji, także sędzia apelacyjny, mogą z urzędu lub na prośbę stron, nakazać tymczasowe wykonanie wyroku (provisoria exsecutionem iubere), który jeszcze nie przeszedł w stan rzeczy osądzonej. Może to nastąpić po złożeniu, w razie potrzeby, odpowiednich kaucji, jeżeli chodzi o wypłaty, czyli świadczenia, przeznaczone na konieczne utrzymanie lub nagli inna słuszna przyczyna (CIC c. 1650 § 2). Jeśli jednak wyrok, o którym w § 2, jest zaskarżony, sędzia, zobowiązany do rozpoznania zaskarżenia, widząc, że prawdopodobnie jest ono uzasadnione i że z wykonania wyroku może powstać szkoda nie do naprawienia, może albo zawiesić samo wykonanie wyroku, albo zabezpieczyć je kaucją (potest vel exsecutionem ipsam suspendere vel eam cautioni subicere) (CIC c. 1650 § 3).

Nie może mieć miejsca wykonanie wyroku, zanim nie będzie sędziowskiego dekretu wykonawczego (quam exsecutorium iudicis decretum habeatur), który zarządza, że wyrok powinien być przekazany do wykonania. Dekret ten, w zależności od natury spraw, albo włącza się do treści samego wyroku, albo wydaje osobno (CIC c. 1651). Jeżeli wykonanie wyroku wymaga uprzedniego rozliczenia rachunkowego (si sententiae exsecutio praeviam rationum redditionem exigat), ma miejsce sprawa wpadkowa, którą powinien rozstrzygnąć ten sędzia, który wydał wyrok mający być przekazany do wykonania (CIC c. 1652). Jeśli ustawa partykularna inaczej nie stanowi, wykonanie wyroku powinien nakazać osobiście albo przez kogoś innego biskup diecezji (sententiam exsecutioni mandare debet per se vel per alium Episcopus dioecesis), w której zapadł wyrok pierwszego stopnia (CIC c. 1653 § 1). Jeśliby on nie chciał lub zaniedbał, na żądanie zainteresowanej strony albo także z urzędu (parte cuius interest instante vel etiam ex officio) wykonanie należy do władzy, której zgodnie z postanowieniem kanonu 1439 § 3, podlega trybunał apelacyjny (CIC c. 1653 § 2). Wykonanie wyroku między zakonnikami należy do przełożonego (inter religiosos exsecutio sententiae spectat ad Superiorem), który wydał wyrok przekazywany do wykonania lub delegował sędziego (CIC c. 1653 § 3).

Wykonawca, chyba że w samej treści wyroku zostało coś pozostawione jego uznaniu, sam powinien wykonać wyrok, zgodnie z oczywistym sensem jego słów (secundum obviū verborum sensum) (CIC c. 1654 § 1). Wolno mu rozpatrywać zarzuty dotyczące sposobu i mocy wykonania, nie zaś meritum sprawy (licet ei videre de exceptionibus circa modum et vim exsecutionis, non autem de merito). Jeśliby jednak skądinąd miał pewność, że wyrok jest nieważny lub wyraźnie niesprawiedliwy (quod si habeat aliunde compertum sententiam esse nullam vel manifeste iniustam) według przepisu kanonów 1620, 1622, 1645, powinien wstrzymać się od wykonania i sprawę przesłać do trybunału, który wydał wyrok, powiadamiając o tym strony (CIC c. 1654 § 2).

To, co dotyczy skarg rzeczowych (reales actiones), ilekroć jakaś rzecz została przysądzona powodowi, zaraz gdy ma miejsce stan rzeczy osądzonej, należy ją powodowi oddać (CIC c. 1655 § 1). W tym zaś, co dotyczy skarg osobowych (actiones personales), gdy pozwany został skazany na oddanie rzeczy ruchomej lub na zapłacenie pieniędzy, lub żeby coś oddał albo uczynił, sędzia w samej treści wyroku albo wykonawca według swego uznania i roztropności, powinien określić termin wykonania zobowiązania, który jednak nie powinien być skrócony poniżej piętnastu dni ani nie powinien przekraczać sześciu miesięcy (CIC c. 1655 § 2).

**L'appel; la chose jugée et la nouvelle présentation de la cause; la remise en l'état; les dépens et l'assistance judiciaire gratuite; l'exécution de la sentence
(Les contemplations sur le procès contentieux ordinaire canonique - la partie XIII)**

L'appel est un recours ou remède ordinaire contre une sentence valide mais considérée injuste ou causant préjudice. L'appel suppose un nouveau jugement, bien que l'on ne puisse parler d'un nouveau procès mais qu'il s'agisse de la continuation du précédent. La partie qui s'estime lésée par une sentence, et également le promoteur de justice et le défenseur du lien dans les causes où leur présence est requise, ont le droit d'en appeler au juge supérieur (CIC c. 1628). L'appel doit être formé devant le juge qui a rendu la sentence dans le délai péremptoire de quinze jours utiles, à compter de la connaissance de la publication de la sentence (CIC c. 1630). L'appel doit être poursuivi devant le juge ad quem dans le mois qui suit sa formulation, à moins que le juge a quo n'ait accordé à la partie appelante un temps plus long pour le poursuivre (CIC c. 1633).

La chose jugée est un moyen institué par le droit qui rend ferme et inattaquable une sentence définitive. Sous réserve des dispositions du can. 1643, une chose est tenue pour jugée: 1) si une double sentence conforme est intervenue entre les mêmes parties, sur le même objet et pour le même motif de demande; 2) si l'appel contre la sentence n'a pas été interjeté dans le temps utile; 3) si l'instance est périmée au degré d'appel, ou si on y a renoncé; 4) si a été rendue une sentence définitive non seceptible d'appel, selon le can. 1629 (CIC c. 1641). La nouvelle présentation de la cause c'est nouvel examen ou révision de cette cause. Si dans une cause concernant l'état des personnes, une double sentence conforme a été rendue, on peut, en tout temps, se pourvoir auprès du tribunal d'appel, en apportant de nouvelles preuves ou de nouveaux arguments sérieux, fournis dans un délai péremptoire de trente jours à compter de la formulation de l'appel (CIC c. 1644 § 1).

La remise en l'état est le moyen ordinaire pour attaquer une sentence passée à l'état de chose jugée, dont l'injustice est évidente. Contre une sentence passée en force de chose jugée, il existe la possibilité de la remise en l'état, pourvu que l'injustice de la sentence soit manifestement établie (CIC c. 1645 § 1). L'injustice ne sera tenue pour manifestement établie que si: 1) la sentence est fondée sur des preuves reconnues fausses par la suite au point que, à défaut de celles – si, le dispositif de la sentence ne puisse plus se soutenir; 2) des documents ont été découverts par la suite établissant, sans doute possible, des faits nouveaux qui exigent une décision contraire; 3) la sentence a été rendue du fait du dol d'une partie au préjudice de l'autre; 4) une disposition de la loi autre que de pure procédure a été manifestement négligée; 5) la sentence est contraire à une décision précédente passée en force de chose jugée (CIC c. 1645 § 2).

L'Évêque modérateur du tribunal se doit de régler toutes les incidences économiques du procès. En vue d'éviter les comparaisons malveillantes et les concurrences inconvenantes à l'intérieur du territoire d'une même conférence des Évêques, les taxes judiciaires ne doivent pas être établies selon des critères trop dissemblables.

Une sentence passée en force de chose jugée peut être mise à exécution, restant sauves les dispositions du can. 1647 (CIC c. 1650). Dans le droit canonique seule peut être ordonnée l'exécution des sentences passées en force de chose jugée, sinon la sentence ne peut être exécutée que de façon provisoire. Et dans cette hypothèse, le décret d'exécution peut être pris par le juge qui a prononcé la sentence, ou le cas échéant, par le juge d'appel.

Varia

Świadome rodzicielstwo a prawo do przerwania ciąży. Kolejna dziwna pomyłka posłów

Kilkukrotnie już na stronach niniejszego Czasopisma podejmowałem zagadnienia związane z dziwnymi projektami ustaw, które są składane przez polskich posłów. Tym razem w dniu 13 grudnia 2013 roku do Marszałka Sejmu RP został złożony projekt ustawy o świadomym rodzicielstwie. Wnioskodawcami są posłowie należący do Klubu Poselskiego Twój Ruch, którzy do reprezentacji w pracach nad projektem wyznaczyli posła Armanda Ryfińskiego. Projekt ustawy znajduje się na stronie internetowej Sejmu RP. [patrz www.sej.gov.pl, data wejścia 27 grudnia 2013 roku] Poniżej wskażę na kilka zapisów wskazanego projektu.

Jak stanowi art. 1 projektu ustawy reguluje ona sprawy związane z prawem do informacji, edukacji, poradnictwa i środków umożliwiających podejmowanie decyzji w zakresie świadomego rodzicielstwa. Zapis ten wprowadza jednak czytelnika w błąd. Lektura kolejnych proponowanych rozwiązań prawnych jedynie częściowo potwierdza zapis znajdujący się w art. 1 projektu.

Warto w tym miejscu wskazać co posłowie rozumieją pod hasłem „świadome rodzicielstwo”. Według art. 2 pkt 1 projektu świadome rodzicielstwo to swobodne decydowanie o posiadaniu dzieci, ich liczbie oraz planowaniu ich narodzin w wybranych przez rodziców odstępach czasu. Można powiedzieć, iż treść tej projektowanej definicji ustawowej przybliżyła nas zdecydowanie bardziej do idei projektu.

Istotę projektu ustawy można odczytywać z katalogu praw jakie są w tym projekcie zawarte. Warto zwrócić uwagę na specyficzne skategoryzowanie podmiotów uprawnionych. Wśród nich wymienia się: „każdego, kobiety, uczennice oraz uczniów i uczennice”.

Zatem wśród praw związanych ze świadomym rodzicielstwem wymienia się:

- prawo każdego do samostanowienia w dziedzinie rozrodczości w warunkach umożliwiających świadome decydowanie o rodzicielstwie [art. 3 ust. 1 projektu ustawy];
- prawo każdego do informacji, edukacji, poradnictwa i środków umożliwiających korzystanie z prawa do świadomego rodzicielstwa [art. 3 ust. 2 projektu ustawy];
- prawo kobiety do opieki zdrowotnej w okresie ciąży na zasadach określonych w odrębnych przepisach [art. 5 ust. 1 pkt 1 projektu ustawy];
- prawo kobiety do pomocy materialnej w okresie ciąży, porodu lub połogu na zasadach określonych w odrębnych przepisach [art. 5 ust. 1 pkt 2 projektu ustawy];
- prawo kobiety do dostępu do szczegółowych informacji na temat przysługujących jej uprawnień, zasiłków i świadczeń [art. 5 ust. 1 pkt 3 projektu ustawy];
- prawo uczennicy w ciąży do urlopu oraz innej pomocy niezbędnej do ukończenia przez nią edukacji [art. 5 ust. 2 projektu ustawy];
- prawo uczniów i uczennic (od pierwszej klasy szkoły podstawowej) do uczestnictwa w zajęciach „wiedza o seksualności człowieka” [art. 6 ust. 1 i 2 projektu ustawy];
- prawo kobiety do przerwania ciąży podczas pierwszych 12 tygodni jej trwania [art. 8 projektu ustawy];
- prawo do przerwania ciąży bezpłatnie [art. 10 projektu ustawy].

Wstępna ocena katalogu tych praw stwarza wrażenie, iż pokrywają się one z celami ustawy jakie zostały określone w art. 1 projektu ustawy. Jednak bardziej wnikliwa lektura zmienia to wrażenie. Okazuje się bowiem, iż znaczną część zapisów ustawowych stanowią art. 8 – 14 projektu ustawy, które wprost dotyczą przerywania ciąży oraz aspektów formalnych związanych z tego rodzaju działaniami. Zatem można uznać, iż według projektodawców świadome rodzicielstwo to również (a może przede wszystkim) możliwość swobodnego przerywania ciąży. Biorąc pod uwagę treść proponowanej definicji ustawowej „świadomego rodzicielstwa” oraz rozwiązania zawarte w polskim systemie prawa rodzinnego, można stwierdzić, że z prawnego punktu widzenia tzw. „świadome rodzicielstwo” w rzeczywistości rodzicielstwem nie jest. Czym zatem jest? W moim mniemaniu jest „świadomym zabójstwem” w granicach dopuszczalnych prawem. Co do kwestii świadomości nie chcę się już wypowiadać...

Prawo rodziców do nauczania własnych dzieci

Jedną z podstawowych i niezbywalnych funkcji rodziny jest prawo do wychowania i uczenia następnych pokoleń. Przez wiele wieków powszechnie nauczano i przygotowywano dzieci do pełnienia ról społecznych w domach, a posyłanie potomstwa do szkół i instytucji kształcących było mniej dominującą praktyką. Upowszechnienie szkolnictwa nastąpiło w XVIII i XIX wieku, kiedy władze publiczne zaczęły powoływać komisje i ministerstwa edukacyjne. Przyjęcie jako powszechnej praktyki nauczania szkolnego nie zmieniło jednak faktu, że w świetle uregulowań prawnych rodzice, prawie wszystkich krajów europejskich, mają prawo do kształcenia dzieci zgodnie z przekonaniami religijnymi i filozoficznymi. Konsekwencją tego jest prawo rodziców do

rezygnacji z nauczania szkolnego i do prowadzenia tzw. edukacji domowej (Home schooling).

Edukację domową określa się jako alternatywną formę nauczania dzieci, która polega na spełnianiu obowiązku szkolnego, poza instytucją szkolną, gdzie rolę nauczycieli pełnią sami rodzice lub opiekunowie. Określenie to wskazuje, iż postanowienie o nauce w domu nie wynika z choroby dziecka, czy deficytów uniemożliwiających mu uczęszczanie do szkoły, ale z wolnej decyzji rodziców lub opiekunów. Rodziców uczących dzieci w domu określa się mianem edukatorów domowych lub homeschoolerów (Zob. Budajczak M., Edukacja domowa. Gdańsk 2004; Red. M. i P. Zakrzewscy. Edukacja domowa w Polsce. Teoria i praktyka. Warszawa: 2009).

W polskim prawie rodzice chcąc uzyskać możliwość tej formy kształcenia muszą spełnić kilka warunków wpływających z przepisów prawa oświatowego. Przede wszystkim konieczne jest uzyskanie zgody dyrektora szkoły (przedszkola), który wydaje ją w trybie administracyjnym (USO art. 16 ust. 8), na podstawie przedłożonego przez rodziców wniosku oraz dołączonych załączników: opinii poradni psychologiczno-pedagogicznej, oświadczenia rodziców o zapewnieniu dziecku warunków umożliwiających realizację podstawy programowej, obowiązującej na danym etapie kształcenia, zobowiązania rodziców do przystąpienia przez dziecko w każdym roku szkolnym do egzaminów klasyfikacyjnych (egzaminów klasyfikacyjne, zgodnie z Rozporządzeniem MEN z 30 maja 2007 roku w sprawie warunków i sposobów oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych [Dz. U. z 2007 r. nr 83 poz. 562 z późn zm.] nie obejmują przedmiotów obowiązkowych: techniki, plastyki, muzyki oraz WF). Wniosek rodziców musi zostać złożony do dnia 31 maja. Z kolei dyrektor szkoły podejmuje decyzję udzielenia zezwolenia bądź odmowy, przy czym w wypadku pozytywnego rozpatrzenia wniosku jedynym obowiązkiem rodziców wobec szkoły, jest przystąpienie dziecka w każdym roku szkolnym do egzaminów klasyfikacyjnych. Co ważne przepisy oświatowe nie określają w jakich wypadkach dyrektor może odmówić wydania zgody.

Edukacja domowa oznacza, że dziecko nie bierze udziału, ani w obowiązkowych, ani w dodatkowych zajęciach odbywających się na terenie szkoły. Może jedynie uczestniczyć w nadobowiązkowych zajęciach pozalekcyjnych (USO art. 16 ust. 13). Oznacza to, że rodzice nie mogą oczekiwać od szkoły udziału dziecka w zajęciach innych niż nadobowiązkowe, wymienione w USO art. 64 ust. 1 pkt. 4. A także szkoła nie musi pomagać w kontrolowaniu postępów w nauce tych dzieci, inaczej niż tylko, poprzez egzamin klasyfikacyjny. Ponadto uczniowie ci nie podlegają żadnym formom, oceniania wewnątrzszkolnego, po za obowiązkowymi dla nich egzaminami klasyfikacyjnymi, nie uczestniczą też w żadnych sprawdzianach i testach wewnątrzszkolnych oraz nie podlegają klasyfikacji śródrocznej. Mogą natomiast brać udział w konkursach i olimpiadach przedmiotowych oraz mają obowiązek uczestniczyć w zewnętrznych egzaminach organizowanych przez okręgową komisję egzaminacyjną: w sprawdzianie szóstoklasisty i sprawdzianie gimnazjalnym.

Cofnięcie zgody na realizowanie obowiązku szkolnego poza szkołą może nastąpić w wypadku wydania zezwolenia z naruszeniem prawa; na wniosek rodziców lub jeśli dziecko nie przystąpiło do egzaminu klasyfikacyjnego z przyczyn nieusprawiedliwionych albo nie zdało rocznych egzaminów klasyfikacyjnych.

Informacje ogólne

Rada Naukowa:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL

Konsultanci językowi:

Język angielski:

Mgr Paweł Czocho
Mgr Michał Skowroński

Język francuski:

Mgr Małgorzata Walencik

Język hiszpański:

Ks. dr Julian Głowacki

Język niemiecki:

Ks. dr Grzegorz Jankowiak

Język włoski:

Ks. dr Julian Głowacki

Redaktor naczelny:

dr Piotr Telusiewicz

Sekretarz redakcji:

dr Piotr Telusiewicz

Opracowanie techniczne:

dr Piotr Telusiewicz

Recenzenci:

Polskie prawo rodzinne:

Prof. dr hab. Henryk Cioch
Dr hab. Marek Andrzejewski, Prof. US
Dr hab. Zbigniew Kuniewicz, Prof. US

Kościelne prawo procesowe:

Ks. Prof. dr hab. Tomasz Rozkrut, UP JP II
O. Prof. Piotr Skonieczny, O.P., Angelicum, Roma
Ks. dr hab. Tadeusz Syczewski, Prof. KUL
Ks. dr hab. Robert Kantor, UP JP II

Recenzenci dodatkowi:

Abp dr hab. Andrzej Dzięga, Prof. KUL
Dr hab. Marta Greszata – Telusiewicz, Prof. KUL
Ks. dr hab. Piotr Stanisław, Prof. KUL

Adres redakcji:

Collegium Jana Pawła II
p. 535
Al. Raławickie 14
20 - 950 Lublin

tel. (81) 4453539

Email

czlowiek.rodzina.prawo@gmail.com

Wydawca:

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Al. Raławickie 14
Lublin 20 - 950

Czasopismo internetowe wpisane do prowadzonego przez
Sąd Okręgowy w Lublinie rejestru dzienników i czasopism
pod poz. Rej. Pr. 1222.

Data wydania: 31 grudnia 2013 roku

ISSN 2299 - 0283